

Alejandro Sambra

**Načini
povratka kući**

Alejandro Samba

NAČINI POVRATKA KUĆI

Za Andreu

Sada znam da hodam, više to nikada neću moći da učim.
Valter Benjamin

Umesto da urlam, pišem knjige.
Romen Gari

I. Sporedne ličnosti

Jednom sam se izgubio. Imao sam šest ili sedam godina. Išao sam zamišljen i odjednom više nisam video roditelje. Uplašio sam se, mada sam brzo pronašao put i stigao kući pre njih - oni su me, očajni, uporno tražili, a ja sam, opet, mislio da su se oni izgubili. Da sam ja umeo da se vratim kući, a da oni nisu.

Išao si drugim putem, rekla je kasnije moja majka i dalje uplakana.

Vi ste išli drugim putem, mislio sam, mada ništa nisam rekao.

Moj tata je smireno posmatrao iz fotelje. Ponekad mi se čini da je oduvek tu sedeo zavaljen i razmišljao. Ili možda ni o čemu nije mislio. Možda je samo zatvarao oči i prihvatao sadašnjost smireno i ravnodušno. Te noći je, ipak, progovorio - dobro je, rekao mi je, savladao si teškoću. Majka ga je pogledala s nevericom, ali je on nastavio da improvizuje smušeni govor o teškoći.

Uvalio sam se u drugu fotelju i pravio se da spavam. Čuo sam ih kako se svađaju, na isti način oduvek. Ona bi govorila pet rečenica, a on je odgovarao samo jednom rečju. Ponekad je odsečno govorio: ne. Ponekad, skoro urlajući: laž. A katkad, čak, kao policajac: odbija se.

Te noći majka me je ponela do kreveta i rekla, verovatno znajući da se pretvaram da spavam i da je slušam pažljivo i znatiželjno, tata je u pravu. Sada znamo da se više nećeš izgubiti. Da možeš da ideš sam gradom. No, trebalo bi da se više koncentrišeš na put kojim ideš. Morao bi da hodaš brže.

Poslušao sam je. Od tada sam hodao brže. U stvari, nekoliko godina kasnije, kad sam prvi put pričao s Klaudijom, ona me je pitala zašto tako žurim. Danima me je vrebala i uhodila. A upoznali smo se u noći zemljotresa, 3. marta 1985, ali tada još nismo razgovarali.

Klaudija je imala dvanaest godina a ja devet, i zbog toga je naše prijateljstvo bilo nemoguće. No, bili smo drugovi, ili nešto tako. Mnogo smo pričali. Ponekad pomislim da pišem ovu knjigu samo da bih se setio tih razgovora s njom.

U noći zemljotresa bojao sam se, mada mi se, na neki način, i dopadalo to što se dešavalo.

U dvorištu ispred jedne kuće odrasli su podigli dva šatora da u njima mi, deca, spavamo. Došlo je do prave zbrke u početku, jer smo svi želeli da budemo u iglu šatoru koji je tada bio novitet, ali je on bio predviđen za devojčice. Zatvorili smo se u drugi i tukli u tišini, što smo radili uvek kad ostanemo sami: udarali smo jedan drugog žustro i ljutito. No tek što smo započeli tuču, riđokosom je krenula krv na nos pa smo morali da smislimo neku novu igru.

Neko se dosetio da svako od nas napravi testament i prvo nam se učinilo da je ideja sjajna, ali smo ubrzo shvatili da je to besmislica, jer ako dođe do jačeg zemljotresa ceo svet bi se srušio i ne bismo imali kome da ostavimo svoje stvari. Potom smo zamišljali Zemlju kao psa koji se otresa i ljude koji kao buve padaju u kosmos i stalno smo prizivali tu sliku koja nas je zasmejala i, zatim, uspavala.

Ja, međutim, nisam želeo da spavam. Bio sam umoran kao nikad, ali od nekog novog umora koji mi je žario oči. Odlučio sam da noć provedem budan i pokušao sam da se kradom ušunjam u iglu, da pričam sa devojčicama, ali me je ćerka policajca izbacila rekavši da hoću da ih silujem. Nisam u to vreme ni znao šta je to, zapravo, siledžija, i zaklinjao sam se da nisam hteo da ih silujem nego samo da ih gledam, na šta se ona podrugljivo smejala i odgovorila da upravo tako i kažu siledžije. Primoran da ostanem napolju, slušao sam kako su se igrale jedne igre u kojoj lutke jedine preživljavaju - one bi drmale svoje vlasnice i briznule bi u plač shvativši da su mrtve, mada je jedna od njih smatrala da je tako bolje, jer joj se ljudski rod činio skarednim i odvratnim. Na kraju su se prepirale oko vlasti i, ma koliko se prepirka činila duga, rešile su je brzo: među njima je bila samo jedna originalna barbika. Ona je pobedila.

Pronašao sam na gomili otpada stolicu za plažu i neupadljivo se približio vatri oko koje su sedeli odrasli. Bilo mi je čudno da vidim sve komšije, verovatno prvi put, tako okupljene. Strah su umirivali

gutljajima vina i dugim saučesničkim pogledima. Neko je doneo stari drveni sto i bacio ga u vatru kao da je to sasvim normalno - ako hoćeš baciću i gitaru, rekao je moj otac, na šta su se svi smejali, čak i ja, veoma zbunjen, jer nije bilo uobičajeno da se otac šali. U tom trenutku vratio se komšija Raul s Magali i Klaudijom. Moja sestra i moja sestričina, rekao je. Odmah posle zemljotresa otišao je po njih i upravo se vratio s očiglednim olakšanjem.

Raul je jedini u kraju živeo sam. Bilo mi je teško to da razumem. Mislio sam da je biti sam neka vrsta kazne ili bolesti.

Onog jutra kad se doselio u fijatu 500 s dušekom privezanim na krovu, pitao sam mamu kad će mu doći ostali iz porodice i mama mi je blago odgovorila da nemaju svi porodicu. Pomislio sam tada kako mu moramo pomoći, ali sam s vremenom, iznenađen, shvatio da moji roditelji nisu bili nimalo zainteresovani, niti su smatrali za potrebno da mu pomažu, čak su nekako bili rezervisani prema tom visokom i ćutljivom čoveku. Bili smo susedi, delili smo jedan zid i jednu živu ogradu, ali je između nas bila ogromna razdaljina.

U kraju su govorili da je Raul demohrišćanin i meni se to činilo zanimljivim. Teško je sada objasniti zašto bi jednom dečaku od devet godina moglo biti interesantno da je neko demohrišćanin. Možda sam mislio da biti demohrišćanin ima veze s tužnim samačkim životom. Nikada nisam video tatu da razgovara s Raulom, zato sam se i zaprepastio kad su one noći podelili nekoliko cigareta. Mislio sam da su razgovarali o samoći, da mu je moj tata davao savete kako da prebроди samoću, mada nije mogao znati mnogo o tome.

Magali je, u međuvremenu, grčila Klaudiju podaleko od okupljenih. Činilo se da im je neugodno. Jedna komšinica je, iz učtivosti, a možda malo i zlonamerno, pitala Magali čime se bavi i ova je smesta odgovorila, kao da je očekivala pitanje, da je profesorka engleskog.

Bilo je veoma kasno i oterali su me na spavanje. Morao sam, nerado, da se smestim u šator. Bojao sam se da ne zaspim, pa sam se zabavljao slušajući glasove zalutale u noći. Zaključio sam da je Raul otišao da odveze svoju sestru i sestričinu kući, jer su počeli da ih ogovaraju. Neko je rekao da je devojčica čudna. Meni nije izgledala čudna. Meni je bila lepa. A ta žena, rekla je moja mama, ne izgleda kao profesorka engleskog - izgleda kao domaćica u najboljem slučaju, dodao je drugi komšija, što je izazvalo dalje šale i smeh.

Mislio sam o tome šta znači izgledati kao profesorka engleskog, o tome kakvo bi trebalo da bude lice profesorke engleskog. Razmišljao sam o svojim roditeljima. Mislio sam: kako oni izgledaju. Naši roditelji su, međutim, u suštini, uvek, bezlični. Nikada ne naučimo da ih gledamo kako treba.

Bio sam ubeđen da ćemo nedelje, pa i mesece provesti bez krova nad glavom u očekivanju da naiđe neki kamion izdaleka, s ćebadima i hranom, čak sam zamišljao kako govorim za televiziju i zahvaljujem Čileancima na pomoći, kao u elementarnim nepogodama - razmišljao sam o onim strašnim poplavama prošlih godina kada nisam mogao da izađem i kad je bilo gotovo nužno ostati ispred ekrana i gledati ljude koji su izgubili sve što su imali.

Ali, nije bilo tako. Sve se, maltene odmah, smirilo. U zaboravljenom kutku u zapadnom delu Santjaga zemljotres se sveo jedino na ogroman strah. Nekoliko zidova bilo je porušeno, ali nije bilo velike štete ni žrtava. Na televiziji su prikazali porušeni most San Antonio i pojedine ulice koje sam video, ili sam mislio da sam video, pri našim retkim odlascima u centar Santjaga. Zbunjeno sam naslućivao da je to istinski bol.

Ako je trebalo nešto naučiti, nismo naučili. Sada mislim da je dobro izgubiti poverenje u tlo pod nogama i da je neophodno znati da se svakog trenutka sve može urušiti i nestati. No, tada smo se, brže-bolje, vratili svojim uhodanim životima.

Tata je zadovoljan ustanovio da je i kod nas šteta mala: prošli smo samo s jednim razbijenim prozorom i nekoliko pukotina na zidu. Mama je jedino žalila za čašama s horoskopskim znacima. Osam ih se razbilo, uključujući njenu (sa znakom Ribe), tatinu (sa znakom Lava) i onu koju je koristila baka kad je dolazila kod nas (sa znakom Škorpije) - nije strašno, imamo druge čaše i ne treba nam više, rekao joj je tata i ona je odgovorila gledajući mene a ne njega: samo je tvoja ostala čitava. Odmah je otišla da donese čašu sa znakom Vage, dala mi ju je nekako svečano i naredne dane provela pomalo utučena, predomišljajući se da li da preostale čaše pokloni nekim Blizancima, Devici i Vodoliji.

Dobra vest bila je da u školu nismo pošli odmah. Stara zgrada pretrpela je znatna oštećenja i oni koji su je videli opisivali su je kao gomilu ruševina. Bilo mi je teško da zamislim porušenu školu, ali

daleko od toga da sam bio tužan. Prosto sam bio radoznao. Sećao sam se, posebno, čistine na kraju terena na kome smo se igrali za vreme odmora i zida po kome su pisali đaci iz viših razreda. Mislio sam na sve te grafite koji su odleteli u parčićima i raspršili se po prašini, na tlu - groteskne izjave, rečenice za i protiv fudbalskog kluba Kolo Kolo ili za i protiv Pinočea. Jedna rečenica posebno me je zabavljala: Pinoče voli kurac.

I tada i oduvek bio sam, i uvek ću biti za Kolo Kolo. A što se tiče Pinočea, za mene je on bio lice s televizije, čovek koji je vodio program bez utvrđene satnice, zbog čega sam ga mrzeo, jer su inače dosadni nacionalni TV-kanali prekidali emisiju na najzanimljivijem mestu zbog njega. Kasnije sam ga mrzeo, jer je bio kurvin sin i ubica, a onda sam ga mrzeo samo zbog tih nenajavljenih emisija koje je moj tata gledao bez reči, netremice, bez ijednog pokreta osim što bi žestoko grizao cigaretu koja mu je uvek bila u ustima.

Otac riđokosog je tih dana putovao u Majami i vratio se s palicom i rukavicom za bejzbol za svog sina. Poklon je izazvao neočekivan preokret u našim navikama. Za nekoliko dana fudbal smo zamenili tim sporim i pomalo glupim sportom koji je hipnotisao moje drugove. Sigurno je naš trg bio jedini u celoj zemlji na kome su dečaci umesto fudbala igrali bejzbol. Bilo mi je neopisivo teško da pogodim loptu i da je uspešno bacim, zbog čega sam ubrzo prešao u rezervu. Riđokosi je postao popularan, a ja sam tako, zbog bejzbola, ostao bez drugova.

Popodnevim sam, naviknut na samoću, izlazio, kako se kaže, da protegnem noge: hodao sam isprobavajući svaki put duže razdaljine, mada sam uvek poštovao određenu geometriju krugova. Prelazio sam linije, kvartove, težeći za novim prizorima iako se svet nije mnogo razlikovao: uvek iste nove kuće, sagrađene na brzinu, kao pokorne nekoj hitnosti, ali čvrste i izdržljive. Za nekoliko nedelja većina fasada bila je renovirana i ojačana. Bilo je teško i zamisliti da se upravo dogodio zemljotres.

Danas mi je gotovo nezamisliva sloboda koju smo onda uživali, iako smo živeli u diktaturi, iako se pričalo o zločinima i atentatima, vanrednom stanju, policijskom času, ništa me nije sprečavalo da dan provedem bazajući daleko od kuće. Zar ulice Maipua tada nisu bile opasne? Bile su, i noću i danju, ali su se odrasli, nadmeni ili naivni, ili istovremeno i jedno i drugo, poigrali, ignorišući opasnost: poigrali su se verujući da je nezadovoljstvo odlika siromašnih i moć odlika bogatih, a niko nije bio ni siromašan ni bogat, bar ne još uvek, tada, u tim ulicama.

Jednog od tih popodneva, sreo sam Raulovu sestričinu, ali joj se nisam javio, a onda sam je viđao i narednih dana. Nisam shvatio da me je ona, zapravo, uhodila - volim da hodam brzo, odgovorio sam kad mi se obratila, a zatim je nastupilo ćutanje koje je prekinula upitavši da li sam se izgubio. Odgovorio sam da nisam, i da savršeno dobro umem da se vratim kući. Šalila sam se, želim da

pričam s tobom, da se vidimo sledećeg ponedeljka u pet, u poslastičarnici supermarketeta - kratko je rekla, i otišla.

Sutradan su me rano probudili da bismo vikend proveli na brani Lo Ovalje. Mama nije želela da ide i odugovlačila je sa spremanjem verujući da će ubrzo doći i vreme ručka i da ćemo biti primorani da promenimo plan. Tata je odlučio da odmah krenemo i da ručamo u nekom restoranu usput. U to vreme bio je pravi luksuz jesti van kuće. Razmišljao sam, na zadnjem sedištu pežoa, šta da naručim i na kraju sam tražio goveđi odrezak s prženim jajima i prženim krompirićima - tata me je upozorio da je porcija ogromna i da neću moći da je pojedem, no prilikom tih retkih izlazaka, naručivanje je bilo bez ograničenja.

Iznenada je zavladala ona teška atmosfera u kojoj je moguće razgovarati jedino o jelu koje kasni. Toliko su odugovlačili s posluženjem da je tata odlučio da odemo kada ono stigne. Prigovorio sam, ili sam hteo da prigovorim, ili sada mislim da je trebalo prigovoriti. Ako ćemo da idemo, hajdemo odmah, rekla je mama rezignirano, ali je tata objasnio da je pravedni i osvetnički čin da vlasnicima restorana, u datom slučaju, propadne hrana.

Nastavili smo putovanje neraspoloženi i gladni. Ja u stvari nisam voleo da idem na branu. Nisu mi dozvoljavali da se previše udaljujem i strahovito sam se dosađivao, ali sam pokušavao da se bar na kratko zabavim, plivajući, bežeći od miševa koji su živeli među stenama, gledajući gliste za pecanje koje jedu strugotinu i ribe u agoniji, na obali. Tata je bio spreman i oran da ceo dan peca, a mama je provodila dan posmatrajući ga; ja sam gledao oca koji peca i majku koja ga posmatra i bilo mi je skoro nedokučivo šta je u tome zabavno.

U nedelju ujutru sam se pretvarao da sam prehladen - hteo sam još malo da spavam. Pošto su mi dali bezbroj saveta, otišli su na stene. Ubrzo sam ustao i, dok sam spremao doručak, pustio sam Rafaela. Bila je to kasetna s njegovim najboljim pesmama koje je mama snimala s radija. Nažalost, slučajno sam na nekoliko sekundi

pritisnuo dugme „Rec”. Upropastio sam kasetu baš na refrenu pesme „Da niko ne zna” (Que sabe nadie).

Bio sam očajan. Pomislio sam, nakon kratkog razmišljanja, da je jedino rešenje da nasnimim taj deo i započeo sam s vežbanjem deonice doterujući glas da bude što uverljiviji. Napokon sam snimio taj deo i preslušao traku nekoliko puta, naivno verujući da je ishod prihvatljiv, iako me je brinuo nedostatak muzike od nekoliko sekundi.

Moj otac je grdio, ali nije me tukao. Nikada nisam dobio batine od njega, to nije bio njegov stil, više je voleo razmetanje krupnim rečima koje su ostavljale utisak, u početku, budući da ih je izgovarao krajnje ozbiljno, kao da glumi u poslednjoj epizodi neke televizijske serije: razočarao si me kao sin, nikada ti neću oprostiti što si to uradio, tvoje ponašanje je nedopustivo, itd.

Ja sam, međutim, želeo da me jednom udari tako jako da me nasmrt povredi. Najčešće sećanje na detinjstvo jeste potreba za tim udarcem do koga nikada nije došlo. Zbog toga je povratak bio mučan. Tek što smo krenuli nazad u Santjago, rekao sam da sam umoran od Rafaela i da je bolje da slušamo Adama ili Hosea Luisa Rodrigesa. Mislila sam da voliš Rafaela, odgovorila je moja mama. Adamove pesme imaju bolji tekst, rekao sam, no adut sam ispustio iz ruku, jer sam nehotice isprovocirao raspravu o tome da li je Adamo bolji od Rafaela, raspravu u kojoj je čak bio pomenut i Hulo Iglesijas, što je nesumnjivo bio apsurd, jer se nikome u porodici Hulo Iglesijas nije dopadao.

Da bi nas uverio u Rafaelove vokalne kvalitete, otac je odlučio da pusti kasetu i, kada je na redu bila pesma „Da niko ne zna”, morao sam da primenim očajnički plan B, koji se sastojao od najglasnijeg pevanja pesme od samog početka, računajući da kad stigne do refrena moj glas bude još glasniji. Grdili su me što urlam, ali nisu otkrili lažiranost kasete. Kasnije, po povratku kući, uhvatili su me kad sam napravio rupu pored ružičnjaka da zakopam kasetu. Bio sam primoran da im sve ispričam. Mnogo su se smejali i preslušavali pesmu nekoliko puta.

Uveče su, ipak, došli u moju sobu da mi saopšte da sam kažnjen i da ne smem da izlazim celu sedmicu. Zašto me kažnjavate kad ste se onoliko smejali, upitao sam ljutito. Jer si lagao, odgovorio je otac.

Nisam mogao, dakle, da odem na sastanak s Klaudijom, ali se na kraju pokazalo da je bolje tako, jer kad sam joj pričao o tom događaju, toliko se smejala da sam mogao da je gledam slobodno i odvažno, nekako zaboravljajući čudnu sponu koja je počela da nas zbližava.

No, jedva mogu da se setim okolnosti pod kojima smo se ponovo videli. Prema njenoj verziji, ona je bila ta koja me je tražila, a ja se opet sećam da sam satima lutao očekujući da je sretnem. Kako god bilo, malo je vremena prošlo do naše sledeće zajedničke šetnje i njenog predloga, koji je usledio, da je otpratim do kuće. Toliko smo krivudali i menjali ulice da je ona čak nasred jedne od njih poželela da se vrati, kao da nije znala gde stanuje.

Najzad smo stigli u kraj od samo dve uličice: pasaža Neftali Rejes Basoalto i Lusila Godoj Alkajaga. Zvuči smešno, ali tačno je tako. Većina ulica u Maipuu imala je i još ima apsurdna imena: moji rođaci su, na primer, živeli u Ulici Prva simfonija, koja se nastavljala na Drugu i Treću simfoniju, i koje su sekle ulicu Koncert, u blizini Opusa jedan, Opusa dva i Opusa tri, itd. Ili Aladinova ulica u kojoj sam ja živeo i koja se graničila s ulicama Odin i Ramajana i bila paralelna s Ulicom Lemurija - očigledno je da je krajem sedamdesetih bilo onih koji su se dobro zabavljali birajući imena ulica u kojima će kasnije živeti nove porodice, koje su kao i moja bile bez istorije, raspoložene ili ravnodušne prema stanovanju u tom svetu fantazije.

Živim u kraju stvarnih imena, rekla je Klaudija pri tom popodnevnom susretu, gledajući me pravo u oči. Živim u kraju stvarnih imena, ponovila je kao da je morala da ponovi celu rečenicu da bi mogla da je nastavi. Lusila Godoj Alkajaga je pravo ime Gabrijele Mistral, objasnila je, a Neftali Rejes Basoalto je ime Pabla Nerude. Nastupila je duga tišina koju sam prekinuo rekavši prvo što mi je palo na pamet: mora da je mnogo bolje živeti ovde nego živeti u Aladinovoj ulici.

Dok sam polako izgovarao tu glupost, mogao sam da primetim bubuljice na njenom belom i ružičastom licu, njena naglašena ramena, mesto gde bi trebalo da budu grudi, ali se još ništa nije primećivalo, i njenu kosu koja nije bila kratka, talasasta i smeđa, po tadašnjoj modi, već duga, prava i crna.

Već smo neko vreme razgovarali pored ograde kad me je pozvala da uđem. Nisam očekivao, jer to, tada, niko ne bi očekivao. Svaka kuća je predstavljala neki vid minijaturene tvrđave, neprobojnog utvrđenja. Ni ja sam nisam mogao pozivati drugove kod sebe, jer je mama uvek govorila da je sve prljavo. Nije bilo tačno, jer je kuća blistala, no ja sam mislio da možda postoji izvestan tip prljavštine koji ne primećujem i da ću verovatno biti sposoban da vidim prašinu kad porastem, a tada sam samo video stan izglačane drvenarije, sjajne poput voska.

Klaudijina kuća je ličila na moju: ružni labudovi od rafije, dva ili tri meksička šeširića, minijatureni glineni ćupovi i heklani miljei. Prvo sam zamolio da odem u kupatilo i zapanjen otkrio da ih ima dva. Nikada ranije nisam bio u kući sa dva kupatila. O bogatstvu sam upravo tako razmišljao: zamišljao sam da milioneri imaju tri ili čak pet kupatila.

Klaudija je rekla da nije sigurna da li će se njenoj mami dopasti da me vidi kod njih, a ja sam je upitao da li je to zbog prašine. Prvo nije razumela, ali je posle mog objašnjenja svesrdno prihvatila da se ni njenoj majci ne dopada da ona dovodi drugove, zato što misli da je kuća neuredna. Pitao sam je tada, ne razmišljajući, gde joj je otac. Tata ne živi s nama, rekla je. Razišli su se i on živi u drugom gradu. Pitao sam da li joj nedostaje. Naravno, odgovorila je. Otac mi je.

U školi su samo jednom dečaku mog uzrasta roditelji bili razvedeni, što je za mene bio žig srama, najtužnija moguća stvar na svetu. Možda ćete nekad ponovo biti zajedno, dodao sam, da je utešim. Možda, kazala je. Ne želim, međutim, da govorim o tome. Želim da pričamo o drugim stvarima.

Izula je sandale, otišla u kuhinju i vratila se s činijom crnog, belog i roze grožđa, što me je začudilo, jer mi kod kuće nikada nismo kupovali toliko vrsta grožđa. Bila je prilika da ih sve isprobam i dok sam upoređivao ukuse, Klaudija je davala specijalan ton tišini veoma opštim i učtivim pitanjima. Moram nešto da te zamolim, rekla je

najzad, ali prvo da ručamo. Ako hoćeš pomoći ću ti da spremiš ručak, ponudio sam se, iako u životu nisam ni kuvao, ni pomagao pri kuvanju. Već ručamo, odgovorila je Klaudija, smrtno ozbiljna: ovo grožđe je ručak.

Bilo joj je teško da pređe na stvar. Načas se činilo da govori prirodno, s lakoćom, ali je povremeno i zamuckivala, pa sam njene reči teško razumevao. U stvari nije želela da govori. Sada mi se čini da je proklinjala reči koje je morala da izgovori da bi mi objasnila šta zapravo želi od mene.

Molim te da ga paziš, rekla je iznenada, napuštajući svoju strategiju okolišanja.

Koga?

Mog ujaka. Molim te da ga paziš - naravno, odmah sam odgovorio sasvim spreman i u deliću sekunde sam pomislio da Raul pati od neke strašne bolesti, možda strašnije od samoće, i da se od mene očekuje da budem neka vrsta bolničara. Zamislio sam kako ga guram u invalidskim kolicima šetajući po kraju blagosloven zbog svog dobročinstva. Ali Klaudija nije to tražila od mene. Konačno je započela priču, gledajući me netremice, i ja sam očigledno prerano pristao - pristao sam veoma brzo verujući da ću, u stvari, kako vreme prolazi, shvatiti šta je htela od mene.

Shvatio sam, posle svega, da Klaudija i njena majka nisu mogle ili nisu smele da posećuju Raula, bar ne često. I to je upravo i bio moj zadatak: ja sam imao da motrim na njega - ne da ga pazim, već da pratim njegove aktivnosti i da beležim u svesku sve što mi se učini sumnjivim. Svakog četvrtka nalazili bismo se u pet po podne, na starom mestu koje je ona odabrala, u poslastičarnici supermarketa, da Klaudiji predam izveštaj i da takođe, na kratko, razgovaramo o drugim stvarima, mene veoma zanima i kako si ti, rekla je, a moj zadovoljni osmeh odisao je strahom i željom.

Odmah sam krenuo da špijuniram Raula. Iako je delovalo da je posao lak i dosadan, ponekad je bio i izuzetno težak, jer nisam znao za čim u stvari tragam. Na osnovu razgovora s Klaudijom, očekivao sam pojavu tajanstvenih ljudi s tamnim naočarima koji se u ponoć voze neobičnim automobilima, ali ništa od toga nije se dešavalo oko Raulovog stana. On se i dalje držao svoje nepromenjene rutine: izlazio je i vraćao se uvek u isto vreme, što se poklapalo s kancelarijskim radnim vremenom, i sve pozdravljao učtivim i krutim klimanjem glavom koje je isključivalo svaki razgovor. Ja, u svakom slučaju, nisam ni želeo da razgovaram s njim. Jedino sam iščekivao da napravi nešto neuobičajeno, nešto o čemu bih mogao da pričam njegovoj sestričini.

Na sastanke s Klaudijom dolazio sam na vreme ili čak pre vremena, a ona je redovno već stajala ispred izloga s kolačima. Kao da je ceo dan provodila gledajući te kolače. Delovalo je kao da ne voli da nas vide zajedno i zato se pretvarala da je naš susret slučajan. Išli smo po supermarketu pažljivo usredsređeni na proizvode, kao da smo došli u kupovinu, i izlazili jedva sa nekoliko jogurta koje smo otvarali posle cikcak putanje što je počinjala na trgu i nastavljala se sporednim ulicama sve do Zavetnog hrama u Maipuu. Tek pošto bismo seli na široko stepenište ona bi odahnula. Malobrojni vernici koji su se pojavljivali u to doba, prolazili su pognutih glava kao da su već pristupali molitvi ili ispovesti.

Pitao sam, i ne samo jedanput, zašto moramo da se krijemo i Klaudija je šturo govorila da je važno biti obazriv, jer bi u protivnom sve moglo da se upropasti. Nisam naravno znao šta je to moglo da se upropasti, ali sam u to vreme već bio navikao na neprecizne odgovore.

Jednog popodneva sam, ipak, ponesen iznenadnim elanom, rekao da znam istinu: da znam da je Raulov problem povezan s činjenicom da je demohrišćanin i ona je prsnula u smeh, naglašen i veoma dug. Odmah se pokajala. Prišla mi je, stavila ceremonijalno ruke na moja

ramena, čak sam pomislio da će me poljubiti, naravno da nije to - moj ujak nije demohrišćanin, rekla je mirnim i ravnim glasom.

Mučna tišina je ostala i posle mog pitanja da li je komunista. Ne mogu ništa više da ti kažem, rekla je na kraju. Nije važno. Ne moraš sve da znaš da bi dobro obavljao svoj posao - odlučno je nastavila u istom tonu, govorila mnogo i brzo, rekla da razume ako neću da joj pomognem i da je najbolje da prestanemo da se viđamo. Pošto sam je molio da nastavimo, ona je tražila da se ubuduće fokusiram samo na posmatranje Raula.

Komunista je za mene neko ko čita novine i ko ćutke podnosi zadirkivanja drugih - mislio sam na mog dedu, oćevog oca, koji je uvek ćitao novine. Jednom sam ga upitao da li ćita sve tekstove, stari je potvrdio i rekao da se novine moraju ćitati od prve do poslednje stranice.

Pamtim jednu ųestoku scenu, dijalog kod babe i dede za vreme ćileanskog drųavnog praznika. Baba i deda su sa svoje petoro dece rućali za velikim trpezarijskim stolom, a ja sa ostalim roćacima za malim stolom, koji smo zvali dećiji, kad je moj tata posle neke prepirke rekao dedi, skoro urlajući, ti ćuti, matori komunisto, na ųta su svi zanemeli a onda malo-pomalo poćeli da se smeju. Smejale su se ćak i baba i moja mama, pa i neki roćaci, takoće, iako zasigurno nisu shvatali o ćemu se radi. Ne samo da su se smejali već su otvoreno i podsmeųljivo ponavljali: matori komunisto.

Mislio sam da će se i deda nasmejati: bilo je normalno oćekivati u takvom trenutku da će se prepustiti oduųku i grohotom se smejati s ostalima. Stari je mećutim ostao krajnje ozbiljan i ćutljiv. Nije rekao ni jednu jedinu reć. Ponaųali su se ruųno prema njemu, a ja sam se pitao da li je on to i zasluųio.

Nekoliko godina kasnije saznao sam da nije bio dobar otac. Spiskao je svaku svoju radnićku platu i ųivot proveo troųeći zaradu svoje ųene koja je prodavala povrće, ćistila i ųila. Moj tata je rastao s teretom stalnog zaduųenja da se o njemu raspituje po jeftinim i sumnjivim kafanama, znajući da će ga naći, u većini slućajeva, kako grli praznu flaųu.

Pošto smo se vratili u školu, promenili su nam razrednu, gospođicu Karmen, na čemu sam bio od srca zahvalan. Bila nam je razredna tri godine i sada mislim da nije bila rđava osoba, ali je mene mrzela. Mrzela me je zbog reči „stvaralac” koja za nju nije postojala. Za nju je korektna reč bila „stvaraoc”. Ne znam zašto sam joj jednog dana prišao s Pravopisom i pokazao da nije u pravu. Uspaničeno me je pogledala, progutala pljuvačku, priznala grešku, no od tada je prestala da me voli; kao i ja nju. Ne bismo smeli mrzeti one koji su nas bilo kako naučili da čitamo. Ja sam je ipak mrzeo ili sam mrzeo činjenicu da je ona mrzela mene.

Nastavnik Morales me je, za razliku od nje, od početka voleo i ulivao mi je dovoljno poverenja da ga jednog jutra, dok smo išli prema sali za fizičko, pitam da li je opasno biti komunista.

Zašto me to pitaš, rekao je. Misliš li da sam ja komunista?

Ne, odgovorio sam: Siguran sam da niste.

Da li si ti komunista?

Ne, ja sam dečak, rekao sam.

Ali ako bi tvoj tata bio komunista i ti bi verovatno to bio.

Ne verujem, jer moj deda je komunista, ali moj tata nije.

A šta je tvoj tata?

Moj tata nije ništa, odgovorio sam sa sigurnošću.

Ne treba da govoriš o tim stvarima, rekao je pošto me je dugo posmatrao. Jedino što mogu da ti kažem jeste da živimo u vremenu u kome nije dobro pričati o tim stvarima. Jednog dana ćemo, međutim, moći da govorimo i o tome i o svemu drugom.

Kad se završi diktatura, rekao sam kao da dopunjavam rečenicu na kontrolnom o pročitanim tekstu.

Pogledao me je smešeći se i blago me pogladio po kosi. Počećemo sa deset krugova oko terena, viknuo je i ja sam lagano potrčao razmišljajući zbunjeno o Raulu.

Budući da smo morali da nadoknadimo časove izgubljene zbog zemljotresa, u školi smo ostajali veoma dugo. Kući sam se vraćao samo pola sata pre Raula, pa je shodno tome i moje špijuniranje postajalo, u ozbiljnoj meri, beskorisno. Čvrsto sam rešio da moram ući kod njega, da se moram odlučnije predati avanturi i bolje izvršavati svoj posao.

Jedne noći sam preskočio zid od cigala i pao na živicu od kalina kod njega. Užasno sam se udario. Raul je odmah izašao, veoma uplašen. Kada me je ugledao, prišao je da pomogne i rekao da nisam smeo to da uradim, ali da je shvatio da je on kriv. Bio sam skamenjen, moju zbunjenost razrešilo je njegovo hitro donošenje teniske loptice. Da sam znao da je tvoja, bacio bih ti je preko u dvorište, rekao je, i ja sam mu zahvalio.

Nedugo posle toga, čuo sam jasno kako Raul razgovara s nekim čovekom. Glasovi su odjekivali u mojoj blizini, morali su biti u prostoriji koja se naslanjala na moju sobu. Odatle se nikad ništa nije čulo iako sam ja uobičajeno, gotovo rutinski, stavljao uho na čašu i osluškivao. Nemoguće je bilo razumeti o čemu su pričali. Uvideo sam ipak da su malo govorili. Nije to bio tečan razgovor. Bio je to onaj tip razgovora između ljudi koji se ili jako dobro ili jako malo poznaju. Razgovor ljudi koji su naviknuti da žive zajedno ili koji se skoro ne poznaju.

Sutradan sam se probudio u pola šest i mirno sačekao da utvrdim da li je posetilac još tu. Raulov fijat 500 oglasio se u uobičajeno vreme. Nepromišljeno sam izašao na prozor da proverim da li je sam. Izmislio sam da me boli stomak tako da su me pustili tog dana da ostanem kod kuće. Nekoliko sati sam osluškivao u tišini, a onda sam čuo vodu u cevima. Mora da se gost tuširao. Bio sam spreman na rizik. Obukao sam se, bacio tenisku lopticu u Raulovo dvorište i pozvonio na vrata nekoliko puta, ali čovek nije otvorio. Čekao sam, iako nisam više zvonio. Ugledao sam ga kako izlazi i zamiče u Ulicu Odin, tako da sam potrčao kroz Aladinovu ulicu kako bih napravio

krug i naleteo na njega. Zaustavio sam ga rekavši da sam se izgubio i da ga molim da mi pomogne da se vratim kući.

Čovek me je pogledao suzdržavajući bes i otpratio me do kuće. Kad smo stigli, nije napravio nikakvu aluziju u vezi s činjenicom da je noć proveo kod Raula. Zahvalio sam mu i pošto nisam znao šta ću dalje, upitao sam ga da li poznaje Raula; odgovorio je da je njegov rođak, da živi u Puerto Montu, da je prespavao kod njega, jer je poslom u Santjagu. Ja sam Raulov komšija, rekao sam mu. Do viđenja, Raulov komšijo, kazao je i otišao žurno, skoro trčeći.

Moguće je, rekla je Klaudija kad sam pričao o pojavljivanju tog stranca. Da li je moguće da Raul ima rođaka u Puerto Montu? Zar taj rođak onda nije u nekom srodstvu i sa Klaudijom?

Naša familija je velika, odgovorila je Klaudija, i na jugu imam toliko ujaka koje i ne poznajem. Smireno je promenila temu razgovora.

Sledećih meseci su još petorica njih dolazila kod Raula i na vest o tome Klaudija je uvek izgledala ravnodušna. Reagovala je, međutim, drugačije kad sam joj ispričao da je kod Raula bila neka žena, i ne samo jednu noć, kao obično, nego dve noći zaredom. Možda i ona dolazi s juga, rekao sam joj. Moguće, odgovorila je, ali se videlo da je iznenađena, čak ljuta.

Možda mu je devojka. Možda Raul više nije sam, dodao sam.

Da, odgovorila je, za čas. Raul je samac, i sasvim je moguće da ima devojku.

U svakom slučaju, zahtevala je, želim da proveriš, sve što možeš, o toj devojci.

Učinilo mi se da se suzdržavala da ne zaplače. Ostao sam da je gledam, izbliza, sve dok nije ustala. Hajde da uđemo u hram, rekla je. Pokvasila je prste u svetoj vodi u škropionici da osveži lice. Stajali smo pored ogromnog svećnjaka s kojeg je kao sperma kapao vosak novih ili već dogorelih sveća koje su vernici palili moleći se i prizivajući čuda. Klaudija je stavila ruke iznad plamena, kao da je hladno, umočila vrhove prstiju u vosak a potom napravila smešan pokret uprljanim prstima da se prekrsti. Nije umela da se krsti. Pokazao sam joj.

Seli smo u prvi red. Ja sam smerno gledao prema oltaru dok je Klaudija uprla pogled na stranu prepoznavajući jednu po jednu zastavu koje su stajale oko kipa Bogorodice. Pitala me je da li znam zašto su tu postavljene zastave. Sve su to zastave zemalja Severne i Južne Amerike, rekao sam. Da, ali zašto su tu? Ne znam, odgovorio sam.

Uhvatila me je za ruku i rekla da je najljepša argentinska zastava. A koja je tebi najljepša, pitala je, i hteo sam da kažem Sjedinjenih Američkih Država, ali sam srećom zastao, jer je ona odmah nastavila, rekavši da je zastava Sjedinjenih Američkih Država najružnija, da je jedna zbilja odvratna zastava, a ja sam dodao da se slažem s njom da je američka zastava zaista odvratna.

Nedeljama sam neuspešno čekao da se žena opet vrati. Najzad se pojavila jednog subotnjeg jutra. U stvari, bila je veoma mlada. Računao sam da može imati sedamnaest, osamnaest godina. Teško da je bila Raulova devojka.

Sate sam proveo pokušavajući da čujem o čemu su ona i Raul razgovarali, ali jedva da su izmenili dve-tri rečenice koje nisam uspeo da razaberem. Mislio sam da će ostati da spava, no otišla je istog popodneva. Pratio sam je glupavo prurušen, s crvenim kačketom na glavi. Devojka je brzim koracima išla prema autobuskoj stanici i kad je stigla, stao sam pored nje želeći nešto da kažem, no ostao sam bez glasa.

Autobus se zaustavio i u sekundi sam morao da odlučim da li i ja da uđem. U to vreme sam se već vozio sam, ali samo na kratkim relacijama, od desetak minuta, do škole. Ipak sam ušao i putovao veoma dugo, sedeći zakucan na sedištu, odmah iza njenog; bilo je to za mene sat i po vremena smelog putovanja.

Nikada nisam išao tako daleko od kuće i moćan utisak koji je grad ostavio na mene je, na neki način, upravo onaj osećaj koji mi se i sada ponekad javi: bezobličan prostor, otvoren i zatvoren istovremeno, s trgovima nepravilnog oblika skoro stalno praznim, ljudima koji hodaju uskim trotoarima, usredsređenim na tlo kao da su mu se slepo predali, kao da se mogu kretati jedino ukoliko su skriveni iza svoje anonimnosti.

Noć je padala na taj potiljak, meni nedokučiv i zabranjen, koji sam sve usredsređenije posmatrao, kao da će mi uprt pogled olakšati teret bekstva; kao da sam se štitio, branio snagom svog pogleda. Odmakavši dosta od početne stanice, autobus je počinjao da se puni i jedna gospođa me je gledala s namerom da joj ustupim mesto, ali nisam smeo da rizikujem da ga izgubim. Odlučio sam da se ponašam kao dečak ometen u razvoju ili onako kako sam ja zamišljao da se ponaša takav dečak, glupavo gledajući ispred sebe, potpuno obuzet svojim imaginarnim svetom.

Navodna Raulova devojka iznenada je sišla iz autobusa i malo je falilo da ja i dalje ostanem unutra. Jedva sam stigao, snažno se laktajući do vrata. Sačekala me je i pomogla mi da siđem. Nastavio sam da se ponašam kao da sam ometen u razvoju, mada je ona veoma dobro znala da ja to nisam, nego da sam Raulov komšija, koji je prati i koji je, čini se, rešen da nastavi da je prati celo veče. U njenom pogledu, međutim, nije bilo nimalo negodovanja, jedino što se primećivalo bila je apsolutna staloženost.

S nepotrebnim oprezom upustio sam se u lavirint ulica koje su mi se činile stare i grandiozne. S vremena na vreme ona bi se okretala, smeškala se a zatim ubrzavala korak kao da smo deo igre a ne akteri jednog veoma ozbiljnog zadatka. Iznenada je potrčala udaljujući se i malo je falilo da je izgubim, ali sam je spazio da ulazi u nekakvu piljaru. Popeo sam se na obližnje drvo i čekao nekoliko minuta da najzad izađe, uverena da sam otišao. Hodala je još pola kvarta do mesta gde je morala biti njena kuća. Sačekao sam da uđe, a onda prišao. Zapanjila me je zelena ograda i plava fasada kuće, jer nikada ranije nisam video takvu kombinaciju. Zabeležio sam u svesku adresu, zadovoljan što sam došao do tako preciznog podataka.

Strašno sam se namučio da se vratim do ulice gde je trebalo uzeti autobus za povratak kući. Sećao sam se ipak jasno imena stanice: Tobalaba. Stigao sam kući u jedan sat posle ponoći i čak se, od straha, nisam usudio ni da izmišljam neki uverljiv razlog za toliko kašnjenje. Roditelji su išli u policiju i vest o tome procurila je među komšijama. Na kraju sam rekao da sam zaspao na nekom trgu i da sam se tek nedavno probudio. Poverovali su mi, pa sam kasnije čak bio prinuđen da idem lekarima ne bi li utvrdili šta je to s mojom pospanošću.

Obodren svojim pronalaskom, otišao sam u četvrtak na sastanak s jasnom namerom da Klaudiji ispričam sve što sam saznao o navodnoj Raulovoj devojci.

Sve je, međutim, ispalo drugačije. Klaudija je stigla na sastanak sa zakašnjenjem i nije bila sama. Predstavila me je ljubazno Estebanu, momku duge plave kose. Rekla mi je da slobodno pričam, jer je on čovek od poverenja i da je u sve upućen. Zanemio sam, žestoko ljut, ne usuđujući se da je pitam da li je on njen momak, rođak ili nešto treće. Sigurno je imao sedamnaest, osamnaest godina, bio malo više od Klaudije i mnogo više od mene.

Esteban je kupio tri lepinje i četvrt mortadele u supermarketu. Nismo išli u hram. Ostali smo na trgu i jeli. Tip je malo govorio, ali sam ja tog popodneva govorio još manje. Nisam rekao Klaudiji ništa o onome što sam proverio, verovatno iz osvete, nisam bio spreman da podnesem to što se dešavalo, nisam shvatao kako je neko mogao da ima uvida u ono što sam ja imao s Klaudijom i otkud joj pravo da našu tajnu podeli.

Budući da sam bio dete, ponašao sam se detinjasto, pa nisam više išao na naše ugovorene sastanke. Mislio sam da je trebalo samo jedno da uradim: da zaboravim Klaudiju. No, posle nekoliko nedelja dobio sam njeno pismo. Tražila je da hitno dođem kod nje, u bilo koje vreme, ističući da ne smeta ako i njena majka bude kod kuće.

Bilo je skoro devet uveče. Magali je otvorila vrata pitajući me za ime, ali je bilo očigledno da ga je već znala. Klaudija me je napadno i srdačno pozdravila; objasnivši da sam ja Raulov komšija; njena majka se posebno obradovala. Kako si porastao, rekla je, nisam te prepoznala. Bio sam siguran da su od susreta pravile predstavu i da su pitanja koja mi je žena postavljala bila u potpunosti nameštena i pripremljena. Pomalo zbunjen zbog situacije upitao sam je da li je ona još profesorka engleskog na šta se nasmešila, rekavši da jeste, da nije lako preko noći prestati da budeš profesorka engleskog.

Tražio sam od Klaudije da mi objasni šta se zapravo dogodilo: kako su se to promenile okolnosti pa je moje prisustvo u njihovoj kući postalo normalna stvar. Stvari se postepeno menjaju, rekla je: izuzetno polako, ali se menjaju. Više nije potrebno da špijuniraš

Raula, možeš da dođeš da me vidiš kad god hoćeš, i ne treba više da pišeš izveštaje, bila je uporna, a meni nije preostalo ništa drugo nego da odem mozgajući o svemu, skroz-naskroz zbunjen.

Otišao sam još dva ili tri puta, ali bih uvek nabasao na Estebana. Nikada nisam saznao da li je bio Klaudijin momak ili nije, ali sam ga u svakom slučaju mrzeo. A onda sam prestao da idem i dani su prosto proleteli. Za nekoliko meseci, ili možda za godinu dana, zaboravio sam na Klaudiju. Sve dok jednog jutra nisam video Raula kako na beli kamion tovari na desetine kutija.

Sve se dogodilo strahovito brzo. Prišao sam mu, pitao ga kuda je krenuo na šta on nije odgovorio: pogledao me je bezlično, a onda se pravio da me i ne primećuje. Izleteo sam trčeći do Klaudijine kuće. Želeo sam da je obavestim o tome i dok sam trčao uhvatio sam sebe kako želim da mi ona oprost. Klaudije, međutim, više nije bilo. Otišle su pre nekoliko dana, rekla je komšinica. Ne znam kuda, kako bih ja znala, rekla je. U drugi kraj grada, pretpostavljam.

II. Književnost roditelja

Polako napredujem s romanom. Provodim vreme misleći na Klaudiju, kao da je postojala, kao da postoji. U početku sam sumnjao i u njeno ime. Mada to ime nosi devedeset posto žena moje generacije. Opravdano je što se tako zove. Prija mi, čak, i kako zvuči. Klaudija.

Veoma mi se dopada što moji junaci nemaju prezimena. To je olakšanje.

*

Jednog od ovih dana, neću više biti dobrodošao u kući u kojoj sada stanujem. Hteo sam da još ostanem u njoj, da presložim knjige, da drugačije razmestim nameštaj, da sredim baštu. Ništa od toga nije bilo moguće. I sada mi, da prebolim, pritiče u pomoć skoro puna čaša meskala.

Popodne sam, posle dugo vremena, dva puta pričao sa Eme. Raspitivali smo se jedno kod drugog o zajedničkim prijateljima, a zatim smo, posle godinu dana od raskida, govorili o knjigama koje je odnela ili ih nehotice zaboravila. Za mene je bilo bolno prolaziti, na krajnje civilizovan način, listu zaboravljenih i potraživanih stvari, ali sam se na kraju ohrabrio i tražio da mi vrati knjige Ebe Uart i Hosfine Visens koje mi strašno nedostaju. Pročitala sam ih, rekla je. Na trenutak sam pomislio da laže, iako ona nikada o tim stvarima nije lagala, u stvari nikada ni o čemu nije lagala. Naš problem je upravo i bio to što nismo lagali. Uništila nas je želja da uvek budemo iskreni.

Pričala mi je, onda, o kući u kojoj stanuje - u stvari, kućerini, na dvadesetak blokova odatle, sa dve prijateljice. Ne poznaješ ih, rekla je, a nisu ni prave prijateljice, no dobra smo ekipa: žene u tridesetim koje se šale pričajući o svojim frustracijama. Rekao sam joj da mogu da dođem da je vidim i da joj vratim knjige koje nedostaju. Odgovorila je da ne želi. Više volim da dođem ja kod tebe, jedan dan

posle Božića. Možeš, u tom slučaju, da me pozoveš na čaj i da porazgovaramo, rekla je.

Od kada nismo zajedno, rekla je odjednom, naprežući se ili tražeći neutralan ton - od kada nismo zajedno, spavala sam sa dva muškarca. Ja nisam ni s jednim, odgovorio sam, šaleći se. Dakle, nisi se mnogo promenio, rekla je kroz smeh. Bio sam, međutim sa dve žene, kazao sam. U stvari, radilo se samo o jednoj. Slagao sam, verovatno da bih izjednačio. No nisam mogao da nastavim igru. Nepodnošljiva mi je i sama pomisao da si s nekim, dodao sam i bilo nam je nakon toga teško da ispunimo tišinu.

Sećam se kada je otišla. Očekuje se da je muškarac taj koji ide iz kuće. Dok je plakala pakujući svoje stvari, jedino što sam smogao da kažem bila je ta apsurdna rečenica: valjda je muškarac taj koji ide iz kuće. Na izvestan način, još uvek osećam da je to njen prostor. Zato mi je toliko teško da živim ovde.

Bilo je prijatno ponovo razgovarati s njom, a verovatno i neophodno. Pričao sam joj o novom romanu. U početku sam napredovao sigurnim tempom, rekao sam, a onda kao da sam izgubio ritam ili preciznost. Zašto ga ne napišeš odjedanput, savetovala je, kao da me nije poznavala, kao da nije bila sa mnom noćima dok sam pisao. Ne znam, odgovorio sam. I zaista ne znam.

Stvar je u tome, Eme, mislim sada, pomalo pijan, da iščekujem neki glas. Ne moj glas. Već neki arhaični, romaneskni, dosledni glas.

Ili, u stvari, volim da budem u knjizi. Više volim da pišem nego da sam pisao. Više volim da ostanem, da nastanim to vreme, da se saživim s tim godinama, prateći dugo neuhvatljive slike i da s pažnjom prelazim preko njih. Da ih vidim, pa makar ih i loše video. Da ostanem tamo i da posmatram.

*

Kao što se i moglo očekivati, ceo dan sam mislio na Eme. Priču za ovaj roman imam zahvaljujući njoj. Mora da se to dogodilo pre pet godina, tek pošto smo počeli ovde da živimo zajedno. Pričali smo

ostajući u krevetu do podne, o događajima iz detinjstva kao što rade ljubavnici, željni sve da saznaju jedno o drugom, čeprkajući po sećanju davne priče, kako bi mogli da ih razmenjuju, kako bi i onaj drugi po prošlosti tragao: da bi se zatim pronalazili u prividu nadmoći, u prividu potčinjenosti.

Imala je sedam-osam godina kad se u dvorištu s drugaricama igrala žmurke. Bilo je kasno, vreme da se ide kući i roditelji su ih zvali, devojčice odgovarale da dolaze - natezanje se produžilo, roditelji su sve energičnije zvali, a one se smejale i nastavljale s igrom.

Noć je već poodmakla kad su naprečac shvatile da su već odavno prestali da ih zovu. Pomislile su, tada, da su se odrasli igrali žmurke, da su ih odnekud posmatrali želeći da ih nauče pameti. Ali nije bilo tako. Ušavši u kuću Eme je videla da su prijatelji njenog oca plakali a da je majka sedela prikovana za stolicu pogleda uprtog u prazno. Slušali su vesti na radiju. Govorilo se o upadima u kuće. Govorilo se o nastradalima. O sve više nastradalih.

Mnogo puta se to događalo, pričala je Eme tog dana, pre pet godina. Mi, deca, naprečac smo shvatili da nismo tako bitni. Da je bilo toliko toga nedokučivog i ozbiljnog što nismo mogli znati i što je prevazilazilo naše poimanje.

Mislio sam, tada, i još mislim da roman pripada roditeljima. Rasli smo verujući da je roman njihov. Ogovarali smo ih, ali smo se takođe bezbrižni sklanjali u njihovu polusenku. Dok su odrasli ginuli ili ubijali, mi smo po svojim ćoškovima crtali. Dok se zemlja raspadala na parčiće, učili smo da govorimo, da hodamo, da pravimo avione i brodove od papira. Dok se roman događao, mi smo se igrali žmurke, skrivanja, nestajanja.

*

Umesto da pišem, jutro sam proveo pijuci pivo i čitajući *Gospođu Bovari*. Sada mislim da je to najbolje što sam uradio tih godina, cirkanje piva i ponovno čitanje nekih knjiga, krajnje predano, potpuno posvećen, kao da je u njima otkucavalo i nešto moje vlastito,

nekakav putokaz sudbine. Uostalom, polagano čitanje i ležanje u krevetu saltima, trpeći peckanje u očima, savršen je izgovor za čekanje noći. I to i dalje čekam, ništa drugo osim da noć brzo dođe.

Još se sećam popodneva kad se profesorka okrenula ka tabli i napisala ovim redom: *Pismeni zadatak, sledeći petak, Gospođa Bovari, Flober, francuski*. Sa svakom rečju tišina je postajala veća i na kraju se jedino čulo tužno škripanje krede.

U to vreme već smo čitali obimne romane, skoro s istim brojem strana kao *Gospođa Bovari*, ali dati rok je bio neizvodljiv: imali smo manje od nedelju dana za obračun s romanom od četiri stotine strana. Počeli smo, ipak, da se navikavamo na ovakva iznenađenja: upravo smo krenuli u više razrede državne škole, imali jedanaest-dvanaest godina i već smo znali da će ubuduće sve knjige biti obimne.

Siguran sam da naši tadašnji profesori nisu želeli da u nama probude oduševljenje i interesovanje za knjige, nego su želeli da nas odvrate, da nas zauvek udalje od njih. Nisu trošili reči da nam govore o zadovoljstvu čitanja, možda zato što su sami izgubili to zadovoljstvo ili ga nikada u stvari nisu ni osetili. Podrazumeva se da su bili dobri profesori, ali onda je biti dobar profesor značilo znati malo više od onoga što piše u udžbenicima.

Već smo tada baratali trikovima koji su se prenosili iz generacije u generaciju. Učili su nas da budemo prevaranti i mi smo brzo sticali znanje. U svim kontrolnim vežbama postojao je jedan zadatak iz poznavanja ličnosti, koji se isključivo odnosio na sporedne ličnosti: što je ličnost beznačajnija bilo je više mogućnosti da nas za nju pitaju, tako da smo bezvoljno pamtili imena, ali smo, takođe, bili zadovoljni zbog kasnije sigurno dobijenog poena. Bilo je važno znati da se mladi hendikepirani sluga zvao Ipolit i sluškinja Felisite i da se Emina ćerka zvala Berta Bovari.

Bilo je neke lepote u tom pristupu, jer smo i mi sami, tada, bili sporedne ličnosti, na stotine dečurlije koja je hodala gradom s torbama od teksasa, jedva održavajući ravnotežu. Komšije iz kraja podizali su naš tovar uvek praveći istu šalu: kao da nosiš kamenje u rancu. Centar Santjaga dočekivao nas je suzavcem, a mi u

rančevima nismo nosili kamenje već kao cigle debele Baldorove, Vilijeve, Floberove knjige.

Gospođa Bovari je bio jedan od retkih romana koje smo imali kod kuće, tako da sam počeo da čitam te iste noći, sa svim opisima, međutim, nisam imao strpljenja. Od Floberove proze mi se jednostavno spavalo. Morao sam, nužno, da primenim metod čitanja kojem me je tata naučio: pročitati prve dve strane knjige a odmah zatim dve poslednje, i samo tada, samo znajući početak i kraj romana nastaviti s čitanjem. Ako ne uspeš da završiš, bar već znaš ko je ubica, govorio je moj otac, koji je izgleda, čitao jedino romane u kojima je postojao neki ubica.

Tako sam u *Gospođi Bovari* prvo saznao da će plavi stidljivi dečak iz početnog poglavlja na kraju umreti i da će njena ćerka završiti kao radnica u fabrici pamuka. Za Emino samoubistvo već sam znao, budući da su neki roditelji prigovarali da je tema samoubistva prejaka za decu od dvanaest godina, na šta je profesorka odgovorila da nije, i da je samoubistvo žene osuđene zbog dugova, jedna aktuelna tema, i sasvim razumljiva za decu od dvanaest godina.

S čitanjem nisam mnogo napredovao. Učio sam malo iz beležaka koje je moj drug iz klupe sastavio prepričavši roman, a dan pred kontrolni sam u video-klubu u Maipuu našao video-kasetu filma. Mama nije bila za to da gledam film smatrajući da nije za moj uzrast, što sam i sam mislio, ili sam to očekivao, jer mi je *Gospođa Bovari* zvučala pornografski, kao uostalom što mi je zvučalo pornografski sve francusko.

U tom segmentu film me je razočarao, ali sam ga gledao dva puta i ispisao pune dve stranice hartije velikog formata. Dobio sam, međutim, ocenu 2¹ pa me je neko vreme ocena 2¹ podsećala na *Gospođu Bovari* i ime reditelja tog filma koje je profesorka sa znakom uzvičnika napisala pored loše ocene: Vinsent Mineli!

Tragam, sada, za Bertom u romanu. Setio sam se jedino onog momenta u petom poglavlju drugog dela u kome Ema gleda Bertu i zapanjena razmišlja: „Kako je to dijete ružno!” I strašne scene Šarlove smrti, kad Berta misli da se njen otac šali: „I misleći, da se

hoće igrati s njom, ona ga lagano gurne. On pade na zemlju. Bio je mrtav.”¹

Dopada mi se da zamišljam Bertu kako se vrzma po dvorištu dok se njena majka oporavlja u krevetu - Ema čuje u sobi zvuk kočija i s naporom prilazi prozoru posmatrajući, onda, već pust put.

Dopada mi se da mislim na Bertu koja uči da čita. Prvo Ema pokušava da je nauči. Posle velikog razočaranja, ona odlučuje da se vrati u život kao žena predana milosrdnim delatnostima, pomaganju sirotinji. Berta je još veoma mlada i sigurno ne razume podučavanja. Njena majka, međutim, tih dana ili sedmica ili meseci ima svu stalozhenost sveta: uči svoju ćerku da čita i krpi odeću za siromašne pa čak konsultuje religiozna štiva.

Posle nekog vremena Šarl vodi Bertu u šetnju i pokušava da je uči da čita iz nekog medicinskog udžbenika. Devojčica, međutim, nema naviku da uči, zbog čega se rastuži i brižne u plač.

U jednom odlomku Šarl razmišlja o Bertinoj budućnosti i, naravno, pravi strašnu grešku, jer je zamišlja kao petnaestogodišnju devojku koja šeta, leti, s velikim slamnim šeširom, jednako lepa kao majka. Ličice na sestre izdaleka, misli Šarl, sav zadovoljan.

*

Najzad je došla Eme. Poklonila mi je za Božić bočicu magneta sa stotinak reči na engleskom. Zajedno smo sastavili prvu rečenicu koja je za divno čudo, izašla prikladna:

only love & noise

Pokazala mi je svoje crteže, međutim, nije pristala da joj pročitam nekoliko prvih strana moje knjige. Gledala me je s nekim novim izrazom na licu, s nekim izrazom koji ne bih mogao tačno da odredim.

Impresivno je da lice voljene osobe, lice osobe s kojom smo živeli, koju mislimo da savršeno poznajemo, verovatno jedino lice koje bismo bili u stanju da opišemo, koje smo godinama izbliza gledali - lepo je i u izvesnom smislu strašno uvideti da čak i takvo lice može odjednom i neočekivano da poprimi nove izraze. Izraze koje nikad ranije nismo videli. Izraze koje možda više nikada nećemo videti.

*

Ranije nismo znali imena drveća ili ptica. Nije ni trebalo da znamo. Živeli smo koristeći malo reči i bilo je moguće odgovoriti na sva pitanja govoreći: ne znam. Za nas to nije bilo neznanje. Zvali smo ga poštenje. Kasnije smo postepeno učili nijanse. Imena drveća, ptica, reka. I zaključili da je bilo kakva rečenica bolja od tišine.

Ja sam, međutim, protiv nostalgije.

Ne, nije tačno. Voleo bih da sam protiv nostalgije. Kuda god da pogledam postoji neko ko obnavlja zavet s prošlošću. Sećamo se pesama koje nam se, u stvari, nikada nisu dopadale, ponovo srećemo svoje prve devojke, drugove iz škole kojima nismo bili simpatični, pozdravljamo raširenih ruku one koje smo izbegavali.

Zapanjuje me lakoća s kojom zaboravljamo ono što smo osećali, ono što smo želeli. Brzina kojom prihvatamo da sada nešto drugačije želimo ili osećamo. A istovremeno bismo da se smejemo istim šalama. Hteli bismo da verujemo da smo opet blagoslovena deca iz polusenke.

U klopci sam, u romanu sam. Juče sam pisao o sceni susreta dveju osoba posle skoro dvadeset godina. Dopao mi se krajnji ishod iako ponekad pomislim da ličnosti ne bi trebalo nikada ponovo da se sretnu. Da bi morale prolaziti jedne pored drugih, hodati istim ulicama, možda i pričati preko šaltera, ali da se nikada ne prepoznaju.

Da li stvarno prepoznajemo nekoga posle dvadeset godina? Prepoznajemo li sada na osnovu jednog jasnog znaka, neko lice iz

daleke prošlosti definisanih, nepromenljivih crta odrasle osobe? Popodne sam proveo razmišljajući o tome, rezimirajući stvar.

Meni se čini sjajno da se nikada ponovo ne sretnu. Da jednostavno vode svoje živote, tako različite, do današnjih dana smanjujući udaljenost s vremena na vreme: dve paralelne putanje koje neće uspeti da se spoje. Ovaj roman je, ipak, trebalo da piše neko drugi. Ja bih voleo da ga pročitam. Jer u romanu koji želim da napišem oni se sreću. Stalo mi je da se sretnu.

*

Da li se zaljube? Da li je to ljubavna priča?

Eme zapitkuje, a ja se samo smeškam. Došla je usred popodneva, popili smo nekoliko šolja čaja i odslušali ceo ce-de Kinksa. Zamolio sam je da me pusti da joj pročitam nekoliko strana rukopisa i opet nije htela. Više volim da čitam kasnije, rekla je. Pišem o tebi, junakinja ima mnogo tvog, smelo sam navaljivao. Utoliko pre, odgovorila je, smešeći se: više bih volela da ga čitam kasnije. No, mnogo me raduje što si ponovo počeo da pišeš, dodala je. Pisanje ti prija, čini ti dobro, čuva te.

Čuva me od čega?

Reči te čuvaju. Tražiš reči, analiziraš rečenice i to je sjajno, rekla je.

Zatim je pitala o još detalja iz priče. Kazao sam strašno malo, minimalno. Pričajući o Klaudiji posumnjao sam iznova u njeno ime.

Kasnije je upitala, šaljivim tonom, da li moji junaci ostaju zajedno ceo život. Nisam mogao da savladam pojavu izvesne neprijatnosti. Odgovorio sam da ne: ponovo se sretnu kao već odrasle osobe, smuvaju se na nekoliko nedelja, možda i meseci, ali ni u kom slučaju ne ostaju zajedno. Rekao sam da to ne bi bilo izvodljivo, da nikada nije tako - nikad nije tako u dobrim romanima, ali u rđavim je sve moguće, rekla je Eme vezujući kosu u rep, koketno i nervozno.

Pogledao sam njene ispucale usne, njene obraze, njene kratke trepavice. Činilo se da je duboko zamišljena. Onda je otišla. Nisam želeo da tako brzo ode. Ali je otišla. Ozbiljna, predostrožna. Slažem

se. I ja mislim da ne bi bilo dobro da opet živimo zajedno, za sada. Treba nam vreme.

Pokušao sam kasnije da nastavim da pišem. Ne znam sasvim dobro u kom smeru da idem. Ne želim da govorim o nevinosti i krivici: ne želim ništa drugo osim da osvetlim neke procepe u kojima smo bili. No nisam siguran da li to mogu dobro da uradim. Osećam da mi je tako blisko sve o čemu pričam, zloupotrebio sam neka sećanja, pretresao pamćenje a takođe, na izvestan način, dosta toga izmislio. Kao da mi je opet mozak stao, kreatura od pisca koji nemoćan gleda ekran.

Nisam rekao Eme kako mi je strašno teško da pišem bez nje. Sećam se njenog pospanog lica kad mi je jako kasno prilazila da joj bar pročitam jedan pasus ili jednu rečenicu. Slušala je i prihvatila, ili precizno razmatrala: ne bi to bilo tako, taj junak ne bi govorio tim rečima. Takvim smelim i bitnim opservacijama.

Opet će biti sa mnom dok pišem, pomislim. I osetim sreću.

*

Sinoć sam hodao satima. Kao da sam priželjkivao da se izgubim u nekoj novoj ulici. Da se zasigurno, navršeno i bezbrižno izgubim. Postoji, međutim, vreme kada ne možemo, ne umemo da se izgubimo. I ako krenemo pogrešnim putem. I ako izgubimo sve polazne orijentire. I ako bude kasno i osetimo težinu svitanja dok napredujemo. Ima perioda u kojima, ma koliko to pokušavali, otkrijemo da ne umemo, da ne možemo da se izgubimo. I najverovatnije patimo za vremenom kad smo to uspevali. Vremenom u kome su sve ulice bile nove.

Danima se prisećam slike predela Maipua, upoređujući tu sliku kuća u nizu priljubljenih jedna uz drugu, sazidanih od blokova, s podovima od vinil pločica, s ovim starim ulicama u kojima živim od pre nekoliko godina, s kućama tako različitim jedna od druge - od cigala, s parketom, ulicama otmenog izgleda kojima ne pripadam, ali kroz koje prolazim ipak osećajući prisnost. Ove ulice nose imena

realnih ličnosti, postojećih mesta, izgubljenih ili dobijenih bitaka i nisu ulice junaka iz bajki, nisu onaj lažni svet u kome smo tako brzo porasli.

*

Jutros sam video na klupi u Međupštinskom parku ženu koja čita. Seo sam baš naspram nje želeći da joj vidim lice, ali nije bilo moguće. Knjiga je upila i sakrila njen pogled i za trenutak sam pomislio da je ona to i htela. Podići knjigu tako - baš na visinu očiju, obema rukama, laktova naslonjenih na zamišljeni sto - bio je savršen način da se sakrije.

Video sam njeno belo čelo i skoro plavu kosu, ali ni za trenutak njene oči. Knjiga je bila njena maska, dragoceni štit.

Njeni dugi prsti pridržavali su knjigu kao vitke, nesalomive grane. Približio sam se na tren toliko da sam čak zapazio njene ružno podsečene nokte kao da ih je upravo izgrickala.

Siguran sam da je osetila moje prisustvo, ali nije spustila knjigu.

Čitanje je sakrivanje lica, pomislio sam.

Čitanje je sakrivanje lica. Pisanje je otkrivanje.

*

Danas sam gledao dokumentarac Patrisija Gusmana, *Čileanska bitka*. Poznati su mi bili samo neki fragmenti iz drugog dela koje su nam jednom, već u vreme demokratije, prikazali u školi. Sećam se kako je predstavnik Učeničkog veća komentarisao scene svaki čas zaustavljajući kasetu, objašnjavajući da je gledanje tih scena važnije od znanja tablice množenja.

Shvatili smo, naravno, šta je hteo da kaže, ali nam je primer izgledao čudan, jer smo upravo prešli u više razrede te škole zahvaljujući, pored ostalog, znanju tablice množenja koju smo još

odavno naučili. Iz poslednjeg reda sale neko je upitao da li je gledanje tih scena važnije i od učenja deljenja decimalnim brojem, a odmah zatim sledeći je postavio pitanje, da li bi umesto učenja tablice periodnog sistema elemenata mogli gledati više puta te tako važne scene. Niko se, ipak, nije nasmejao. Predstavnik na to nije želeo da odgovori, ali nas je posmatrao prezrivo i tužno istovremeno. Potom se oglasio jedan delegat: ima stvari s kojima se ne smemo šaliti. Samo ako to razumete možete ostati u sali.

Nisam se sećao ili ranije nisam ni video dugu sekvencu *Čileanske bitke* koja se odigravala na teritoriji Maipua. Radnici i seljaci brane zemlju i žučno diskutuju s predstavnikom vlasti Salvadora Aljendea. Pomislio sam da bi to mogao upravo biti kraj oko današnje Aladinove ulice. Prostor iz koga su kasnije nikli kvartovi s imenima ulica izmišljenih junaka, u kojima su živele nove porodice, poput moje, bez istorije, u Pinočeovom Čileu.

*

Kad se vratila demokratija, došlo je do ogromnih promena u školi. Upravo sam bio napunio trinaest i tek tada krenuo da upoznajem svoje školske drugove: decu ubijenih, mučenih i nestalih. Sinove i ćerke ubica, takođe. Dobre bogataše, loše bogataše, dobru sirotinju, lošu sirotinju. Apsurdno je to ovako reći, ali se sećam da sam, manje-više, slično razmišljao. Sećam se da sam mislio, bez ponosa, a i bez samosažaljenja, kako ja nisam ni bogat ni siromašan, kako nisam ni dobar ni loš. Bilo je, međutim, teško da to ne budeš. Činilo mi se da je, u suštini, ne biti ni dobar ni loš, značilo biti loš.

Sećam se profesora istorije, koji mi se nije mnogo dopadao u prvom razredu srednje, imao sam šesnaest godina. Jednog jutra su se tri lopova bežeći od policije sakrila u zgradu škole, i policajci koji su ih jurili ispalili su nekoliko hitaca u vazduh. Uplašili smo se, bacili se na pod, ali kad je opasnost prošla, zaprepastili smo se videći profesora koji je plakao ispod katedre, žmureći i držeći ruke na ušima. Otišli smo po vodu i davali mu da popije, ali smo na kraju bili

prinudeni da ga isprskamo po licu. Uspeo je malo da dođe k sebi dok smo mu objašnjavali da to nije bila vojska, da se nisu vratili vojnici. Da može da nastavi s predavanjem - ne želim da budem ovde, nikada nisam želeo da budem ovde, vikao je profesor iz sveg glasa. Onda je nastupila, iz solidarnosti, apsolutna tišina. Lepa i lekovita tišina.

Sreo sam profesora nekoliko dana kasnije na odmoru. Pitao sam ga kako je i on je zahvalio na pažnji. Vidim da znaš kroz šta sam sve prošao, rekao mi je saučesnički. Naravno da sam znao, svi su znali da je bio mučen i da je njegov blizak rođak nestao. Nemam poverenja u ovu demokratiju, rekao je. Čile jeste, a i dalje će biti bojno polje. Na njegovo pitanje da li sam pristalica neke partije, odgovorio sam da nisam. Pitao je za moju porodicu i rekao sam da su se moji roditelji za vreme diktature držali po strani. Profesor me je gledao začuđeno ili prezrivo - gledao je sa čuđenjem, ali sam u njegovom pogledu osetio prezir, takođe.

*

U Punta-Arenasu nisam ništa ni pisao ni čitao. Celu sedmicu sam proveo boreći se s klimom i pričajući s novim prijateljima. Na povratku avionom, sedeo sam pored dve gospođe koje su mi u tančine ispričale svoj život. Sve je bilo dobro, dok me nisu upitale čime se bavim. Nikad ne znam kako da odgovorim na to pitanje. Ranije sam govorio da sam profesor, što je obično dovodilo do zamornih i zapetljanih razgovora o krizi obrazovanja u Čileu. Zato sada kažem da sam pisac i, kada me upitaju kakve knjige pišem, spremno odgovaram, kako bih izbegao seriju nejasnih tumačenja, da pišem akcione romane, što i nije nužno laž, jer se u svim romanima, pa i u mojim, nešto dešava.

Umesto da me pita koji tip romana pišem, žena koja je sedela do mene, želela je da zna koji je moj pseudonim. Odgovorio sam joj da nemam pseudonim. Da već godinama pisci više ne koriste pseudonime. Sumnjičavo me je pogledala i od tog trenutka njeno

interesovanje za mene je splasnulo. Na rastanku mi je rekla neka ne brinem, da će mi verovatno brzo pasti na pamet neki dobar pseudonim.

*

Malopre je kod mene bio pesnik Rodrigo Olavaria. Poznajemo se odnedavno, ali nas ujedinjuje neko obostrano i unapred uspostavljeno poverenje. Sviđa mi se što me savetuje. Sad kad razmislim, rekao bih da je davno prošlo vreme u kome su svi davali savete. Život se sastojao od davanja i primanja saveta. Ali odjednom više niko ne želi savete. S vremenom smo postali zaljubljeni u poraz, rane su nam bile trofeji kao posle veranja po drveću, kad smo bili deca. Rodrigo, međutim, daje savete. I sluša ih, i traži ih. Zaljubljen je u poraz, ali takođe, još uvek, u stare plemenite načine druženja.

Popodne smo proveli slušajući Bila Kalahana i Emmy The Great. Bilo je zabavno. Onda sam mu pričao o dijalogu s gospođom iz aviona. Dogovorili smo se da se nađemo jednog od ovih dana da odaberemo pseudonime. Videćeš da ćemo naći sjajne pseudonime, rekao je.

Rodrigo se ne seća tačno kada je prvi put gledao *Čileansku bitku*, ali dokumentarac zna napamet, jer su sredinom osamdesetih u Puerto Montu njegovi roditelji prodavali piratske kopije filma kako bi finansirali aktivnost Komunističke partije. Sa osam-devet godina bio je zadužen da presnimava trake i da puni kutije novim kasetama. Provodio sam popodneva, govorio je, presnimavajući dokumentarac s dva televizora i četiri ve-ha-es trake. Jedino sam pravio pauzu da vidim *Robotek* na Kanalu 13.

*

U krevetu sam, prehladen, već neko vreme. Ublažujem prehladu velikim dozama televizije. Došla je Eme; njene posete uvek su mi suviše kratke. Opet sam hteo da joj pročitam nekoliko prvih stranica romana i opet je rekla da ne želi. Njen izgovor bio je smešan i realan: prehladen si, rekla je. Maločas sam opet insistirao i ona je ponovo odbila. Očigledno je da zaista ne želi da čita, možda više ne želi da se ta strana naše veze obnavlja.

Tako je kako je. Nedavno sam gledao prelepi Ozuov film *Dobar dan*. Kakva neizmerna radost pri samoj pomisli da postoji film koji mogu da gledam mnogo puta, koji mogu uvek da gledam.

*

Ujutru sam se prihvatio ludog zadatka, da sakrivam cigarete po zabačenim mestima u stanu. Pronalazim ih, naravno, ali pušim manje, naprežem se da već jednom ozdravim. Bolest se odužila i povremeno pomislim da sam dobio svinjski grip. Jedino mi još fali povišena temperatura, mada upravo čitam na internetu da simptomi nekih obolelih ne podrazumevaju povišenu temperaturu.

Sinoć je Urgentno odeljenje Klinike Indisa bilo prepuno stvarnih i umišljenih bolesnika, ali su me, pravim čudom, odmah primili. Postoji objašnjenje. Pojavio se jedan mladi prosedi doktor i rekao, pokazujući pločicu na svom reveru: rod smo. Istina je da može biti da smo neki dalji rođaci. Kupio sam tvoje knjige, rekao je, ali ih nisam pročitao - izvinio se, a ja nisam shvatio da li je hteo da me ponizi ili jednostavno da bude duhovit: nemam vremena da čitam, čak ni kratke romane, kakve ti pišeš, rekao je. Ali sam prošle godine pričao o tebi rodbini u Karenu. Upitao sam doktora gde se nalazi Kareno, želeći prosto da ga zapanjim svojim neznanjem.

U Italiji je, na severu Italije, odgovorio je zblanut. Onda je spustio pogled, kao da mi oprašta. Pitao je za ime mog oca, mog dede, mog pradede. Odgovarao sam ravnodušno, ali sam se ubrzo umorio od tolikih pitanja i kazao mu da je naš razgovor besmislen - definitivno moja porodica vodi poreklo od nekog mešanca, rekao sam: deca

smo nekog gazde koji nije hteo da nas prihvati. Dodao sam da smo u mojoj porodici svi tamnopusi - a on je mnogo beo, čak i ružan sa tom čistom belinom koja mi se kod nekih ljudi čini skoro nestvarnom. Razočaran što kod mene nije naišao na ohrabrenje i podršku, doktor mi je ispričao da svake godine ide u Kareno, u kome ima mnoštvo ljudi s našim prezimenom, naime familija je kroz istoriju dosta upražnjavala endogamiju. Braće i sestre, rođaci i rođake sklapali su brakove između sebe, tako da nam genetika nije najbolja, rekao je.

Mi nemamo tih problema, kazao sam. U mojoj grani porodičnog stabla poštujemo sestre i rođake.

Nasmejao se, ili se potrudio da se nasmeje. Želeo sam, ne znam zašto, da mu se izvinim. No pre nego što sam uspeo da izustim rečenicu, pokušavajući izokola da je formulišem, doktor me je upitao za simptome. Odjednom mu se žurilo. Jedva da je poklonio dva minuta mojim tegobama, isključujući kategorično, i čak zamerajući mi i samu pomisao, da imam svinjski grip. Čak me nije ni ukorio zbog količine cigareta koju pušim.

Kući sam se vratio pomalo uvređen, s neizbežnim lekovima protiv gripa, misleći na te porodice u dalekom Karenu, o tome kako bi izgledalo moje lice kad bi bilo izbeljeno, isprano, ili o nekadašnjoj, davnoj želji da studiram medicinu. Zamišljam tog istog doktora, starijeg od mene, na medicinskom fakultetu, kako napadno nelagodno odgovara: ne, mi nismo u srodstvu.

*

Roditelji ostavljaju decu. Deca napuštaju roditelje. Roditelji paze ili ne paze decu, ali uglavnom ih ne paze. Deca ostaju ili odlaze, ali uglavnom uvek odu. I sve je naopako, nepravedno, naročito kako zvuče naše rečenice, zato što nam se pričanje sviđa, ali nas i zbunjuje, jer mi bismo, u suštini, želeli da pevamo ili bar zviždućemo neku melodiju, da hodamo po ivici scene zviždeći neku melodiju. Želimo da budemo glumci koji strpljivo čekaju trenutak za izlazak na scenu. Samo nam je publika već poodavno otišla.

*

Danas sam izmislio ovaj vic:

Kad porastem, biću sporedna ličnost, kaže sin ocu.

Zašto?

Šta zašto?

Zašto želiš da budeš sporedna ličnost?

Jer je roman tvoj.

*

Pišem u kući svojih roditelja. Odavno nisam dolazio ovamo. Više volim da se vidim s njima u gradu, na ručku. No, ovog puta sam poželeo da gledam s tatom meč Čile-Paragvaj razmišljajući, isto tako, da osvežim neke detalje priče. Sve ono što ima veze s putovanjem u romanu, deo o povratku kući glavnog junaka, na izmaku duge večeri u kojoj je pratio Raulovu navodnu devojkicu. Napisao sam taj deo prisećajući se jednog svog stvarnog putovanja, koje se zbilo otprilike u istom uzrastu.

Jednog popodneva sam se, odmah posle ručka, spremio da izađem, kad mi je otac rekao da me ne pušta, i da moram da ostanem da učim engleski. Budući da sam iz engleskog već imao dobre ocene, pitao sam ga zašto. Zato što nije pametno da toliko izlaziš - odgovorio je, baš tako, nije pametno, tačno se sećam. I zato što sam ti otac i što moraš da me slušaš, rekao je.

Činilo mi se okrutno, ali sam ostao da učim ili sam se pretvarao da učim. Uveče sam, pre spavanja, još bio ljut, rekao ocu da me izluđuje da budem dete i da pitam za dozvolu za sve što radim i da je bolje biti siročić. Rekao sam to samo da bih ga izveo iz takta, na šta me je pogledao zajedljivo i otišao da razgovara s mamom. Po njenim pokretima, dok su se približavali, shvatio sam da se nisu slagali u

onome što će mi saopštiti, ali da ću u svakom slučaju to morati da poštujem.

Pre nego što su bilo šta rekli, pozvali su sestru da prisustvuje ovoj sceni. Tata se prvo njoj obratio. Rekao je da su živeli u zabludi. Do tada su verovali da je ona starija sestra, ali su upravo otkrili da nije. Zato ćemo dati ključeve kuće tvom bratu - moći ćeš da izlaziš i da se vraćaš kad god hoćeš od danas, i sam ćeš o sebi voditi računa, rekao je, gledajući me pravo u oči. Niko te neće pitati kuda ideš, ni šta imaš za domaći, apsolutno ništa.

Tako je i bilo. Nekoliko nedelja sam uživao tu privilegiju. Ponašali su se sa mnom kao sa odraslim, uz jedva osetnu primesu ironije. Postajao sam sve očajniji. Rekao sam mami da ću jednog dana otići strašno daleko, a ona je dodala jedino da ne zaboravim da ponesem kofer. Nisam uzeo kofer, ali sam jednog popodneva jednostavno ušao u gradski autobus rešen da idem do poslednje stanice, bez plana i potpuno očajan.

Nisam stigao da kraja autobuske linije, sišao sam na stanici u blizini kvarta u kome trenutno živim. Putovanje je trajalo više od jednog sata i kad sam se vratio kući strahovito su me izgrdili. To sam i hteo. Bio sam srećan što opet imam roditelje. I što sam, takođe, otkrio neki novi svet. Svet koji mi se nije dopao, ali je za mene bio nov.

Danas ta linija više ne postoji. Došao sam u Maipu metroom i busom preko Paharitosa. Uvek me zapanji ogroman broj kineskih restorana u Bulevaru. Od pre nekoliko godina Maipu je postao veliki mali grad i prodavnice u koje sam išao kao dečak sada su postale filijale velikih banaka ili lanci restorana brze hrane.

Pre nego što sam se uputio kući, napravio sam krug da bih prošao kroz pasaž Lusile Godoi Alkaiage. Bio je zatvoren upadljivom automatskom kapijom, kao što je bila i Ulica Neftali Rejes Basoalto. Nisam se usudio da pitam nekog od prolaznika da me pusti da uđem. Želeo sam da vidim Klaudijinu kuću, u kojoj je u stvari neko vreme stanovala moja prijateljica Karla Andreu. Onda sam se uputio ka Aladinovoj ulici. Kvart je bio pun bespravno podignutih mansardi, dozidanih spratova i skupocenih krovova. Ničeg više od onog sna o

jednakosti. Naprotiv. Mnogo je i oronulih i luksuznih kuća. Pa i onih koje izgledaju sasvim napuštene.

Bilo je promena i u kući mojih roditelja. Posebno sam bio pod utiskom nove police za knjige u dnevnoj sobi. Prepoznao sam enciklopediju automobila, kurs iz engleskog jezika Bi-Bi-Sija i stare knjige koje su izlazile s časopisom *Ersilja*, u kolekcijama, čileanska, španska i svetska književnost. U centralnom redu stajali su romani Izabele Aljende, Ernana Rivere Letelijera, Marsela Serana, Džona Grišama, Barbare Vud, Karle Gvelfenbejn i Pabla Simonetija i, pri dnu ormara, neke od knjiga koje sam kao dečak čitao za školu: *Generalov prsten* Selme Lagerlef, *Alsino Pedra Prada*, *Mihail Strogof* ili *Carev glasnik* Žila Verna, *Poslednji mladi mornar Bakedana* Franciska Koloanea, *Fermina Markes* Valerija Larboa. Sigurno sam ih zaboravio u nekoj kutiji koju su moji roditelji pronašli na tavanu, mada bih više voleo da su kod mene i da ih ja čuvam.

Uznemirio sam se videvši sve te knjige poređane na brzinu po crvenim policama od melaminske smole, okružene posterima s prizorima lova ili svitanja i jednom starom reprodukcijom „Mladih plemkinja” koju oduvek imamo i koju moj otac još uvek s ponosom pokazuje gostima: ovo vam je slikar Velaskes, slikar je sam sebe naslikao, istakne neizostavno.

Zahvaljujući ovoj biblioteci tvoja majka je počela da čita a i ja takođe, mada ti znaš da ja mnogo više volim da gledam filmove, rekao je moj otac, i uključio televizor baš za početak utakmice. Proslavili smo golove Matija Fernandesa i Umberta Suasoa s velikim bokalom čistog piska i nekoliko boca vina. Pio sam mnogo više od oca. Nikad ga nisam video pijanog, pomislio sam i ne znam zašto sam mu to rekao. Ja sam, međutim, svog oca video mnogo puta pijanog, odgovorio je on neočekivano, jedva skrivajući očiglednu tugu.

Ostani još, sutra dolazi tvoja sestra na ručak, rekla je moja mama - ne smeš voziti u tom stanju, dodala je, a ja sam je podsetio na ono što uvek zaboravlja: da nemam auto. Uh, rekla je, pa zaista ne možeš voziti, i to s razlogom, smejala se. Volim njen smeh, naročito kad je uhvati iznenada, spontano. Opušten i dopadljiv istovremeno.

Otišao sam od kuće pre petnaest godina, međutim, još osećam da mi srce čudno lupa kad uđem u sobu koja je nekada bila moja, a sada je neka vrsta ostave. U dnu sobe je polica puna di-vi-dijeva i odloženih foto-albuma zajedno s mojim knjigama, mojim objavljenim knjigama. Mislim da je divno što stoje tu s porodičnim uspomnama.

*

Probudio sam se oko dva posle ponoći, ustao da skuvam kafu i zapanjio se ugledavši mamu kako pije mate u dnevnoj sobi, nevešto i smešno kao debitant. Uvek ovako radim, kad dobijem želju da zapalim cigaretu, rekla je kroz osmeh. Pušenje je drastično umanjila, pet cigareta dnevno, ali od kada je otac prestao, ne dozvoljava ni njoj da puši u kući, a napolju je hladno, previše je hladno i za stajanje na otvorenom prozoru. Ja idem da zapalim, hajdemo zajedno, rekao sam. Tata ti ne može zabraniti da pušiš, već ste veliki za te stvari, kazao sam.

Zabranjuje mi jedino pušenje. A ja njemu mnogo toga, zasićene masti, prekomerno konzumiranje šećera. S punim pravom.

Ubedio sam je na kraju, i zatvorili smo se u neku malu prostoriju koju su napravili s namerom da u njoj drže novu veliku mašinu za pranje veša. Pušila je s istaknuto ženstvenim pokretima, kao i pre: držeći cigaretu nadole, okrećući i pokazujući dlan u blizini usta.

Šta da radim ako tvoj otac sutra primeti da smo pušili, rekla je iznenada.

Kaži da nismo. Ako oseti dim to je zbog mene koji mnogo pušim. Ja mirišem na cigarete. Tako mu kaži. A onda sam napravio malu digresiju, kaži mu da brineš, jer mnogo pušim, i da se brineš da ću umreti od raka.

Ali to je laž, rekla je - ne mora da bude laž, odgovorio sam, jer pre ili kasnije svakako ću umreti od raka.

Majka je duboko uzdahnula i polako vrtela glavom. Onda je rekla nešto što me je zaprepastilo: niko me nikada u životu nije

zasmejavao kao ti. Ti si najduhovitija osoba koju poznajem, rekla je. Ali si istovremeno i ozbiljan, što me je uvek zbunjivalo, što me zbunjuje. Otišao si od kuće veoma mlad i ponekad se pitam kakav bi nam život bio da si ostao s nama. Ima dece tvojih godina koja još žive s roditeljima. Ponekad ih vidim kako prođu i odmah pomislim na tebe.

Život bi nam bio gori, rekao sam. A ta deca mojih godina su mamine mame.

Da. Zaista je tako. U pravu si. Život bi bio gori s tobom, ovde. Pre nego što si otišao od kuće mnogo sam se svađala s tvojim ocem. A od kada nisi s nama, ne svađamo se toliko. Skoro se uopšte i ne svađamo.

Nisam očekivao taj iznenadni trenutak iskrenosti. Ostao sam zamišljen, utučen, no ona me je odjednom upitala kao da se ticalo našeg razgovora, da li ti se sviđa Karla Gvelfenbejn?

Nisam znao šta da odgovorim. Lepa je, mogao bih s njom da izlazim, ali ne bih spavao s njom, rekao sam. Možda bih je poljubio, ali ne bih spavao s njom ili bih spavao, ali se ne bih ljubio. Mama se pretvarala da je skandalizovana. Bila je lepa s tim izrazom na licu.

Pitam te da li ti se sviđa kako piše.

Ne, mama. Ne sviđa mi se.

Meni se pak dopao njen roman *Naličje srca*.

Naličje duše, ispravio sam je.

Da, *Naličje duše*. Ja sam se pronašla u njemu, dirnuo me je.

Kako je moguće da se identifikuješ s ličnostima iz neke druge društvene klase, sa situacijama koje nisu i ne bi mogle biti tvoje životne situacije, mama?

Govorio sam ozbiljno, i suviše ozbiljno. Znao sam da nije bilo ni mesto ni vreme da govorim tako ozbiljno, ali nisam mogao da se suzdržim. Ona me je pogledala istovremeno ljutito i sažaljivo. Pomalo neprijatno. Grešiš, rekla je naposljetku: možda to zaista nije društvena klasa kojoj pripadam, u redu, ali društveni slojevi su se promenili, svi to kažu, i čitajući taj roman uvidela sam da to jesu moji problemi. Razumem da ti smeta to što kažem, ali trebalo bi da budeš malo tolerantniji.

Bilo mi je veoma čudno da moja majka koristi reč tolerantan. Zaspao sam sećajući se majčinog glasa koji kaže: trebalo bi da budeš malo tolerantniji.

*

Posle ručka sestra je navaljivala da me poveze kući. Iako je vozačku dozvolu dobila pre godinu dana, tek pre mesec dana je naučila da vozi. Nije, međutim, izgledala nervozna. Ali sam zato ja bio nervozan. Želeo sam više od svega da se prepustim vožnji zatvorenih očiju i da ih otvorim jedino kad auto strašno zaškripi pri prelasku iz jedne u drugu brzinu. U trenucima tišine sestra je povećavala brzinu a čim bi razgovor dobijao neki ritam ona bi usporavala toliko da su nas drugi automobili zaglušivali sirenama.

Žao mi je što se to desilo s tvojim brakom, kaže mi malo pre izlaska s auto-puta.

To je bilo jako davno, odgovorim.

Ali ja ti do sada nisam ništa rekla.

Skoro smo se videli - sestra me gleda nepoverljiva i zadovoljna. Objašnjavam joj da je za sada sve krhko, u pokušajima, ali da se osećam dobro. Da želimo da funkcionišemo bolje nego pre. Da, za sada, još nećemo živeti zajedno. Pita me zašto to nisam rekao roditeljima. Upravo zbog svega toga, odgovaram, još je rano da im kažem.

Onda me pita da li ću još pisati. Sviđa mi se formulacija pitanja, jer ostavlja mogućnost da jednostavno odgovoriš ne, da je dosta, što zaista i pomislim posle neke duge i loše noći: da ću odjednom prestati da pišem, kao da nikada nisam ni pisao, da ću se jednom sećati kao davno prošlog vremena perioda kad sam pisao knjige, isto kao što se drugi sećaju da su bili taksisti ili da su prodavali devize u Ulici Aumada.

Odgovaram, međutim, da hoću i ona traži da joj ispričam o čemu govori moja nova knjiga. Ne želim da joj kažem, a ona insistira, postavljajući iznova pitanje. O Maipuu, odgovorim, o zemljotresu iz

1985, i o detinjstvu. Pita za još detalja, objašnjenja, koja dobija. Stigavši ispred kuće pozivam je kod mene, što odbija, mada ne želi da izađem iz auta. Znam dobro šta namerava da me pita.

Da li se ja pojavljujem u knjizi? - kaže najzad.

Ne.

Zašto?

Razmišljao sam o tome. Naravno da sam razmišljao. I to mnogo razmišljao. Moj odgovor je iskren:

Da te zaštitim, odgovorim.

Gleda me sumnjičavo, boli je. Liči na devojčicu s tim izrazom na licu.

Bolje je ne biti ničiji junak, kažem. Bolje je ne pojavljivati se ni u jednoj knjizi.

Da li se ti pojavljuješ u knjizi?

Da. Tu i tamo. Ali knjiga je moja. Ne bi bilo moguće da se ne pojavim. Čak i da poprimim neke drugačije osobine i da vodim život drugačiji od mog, bio bih, hteo ne hteo, u knjizi. Već sam se odlučio da sebe ne štedim i da sebe ne čuvam.

Da li se naši roditelji pojavljuju?

Da. Postoje likovi koje liče na njih.

A zašto i naše roditelje ne štitiš?

Nemam odgovor na to pitanje. Pretpostavljam da je jednostavno došao red na njih da se pojave. Da dobiju manje nego što su dali, da prisustvuju nekom maskenbalu ne shvatajući sasvim zašto su na njemu. Ništa od toga nisam u stanju da kažem sestri.

Ne znam, ali to je književno delo, fikcija, odgovaram. Moram da idem seko. Ne zovem je po imenu. Kažem joj seko, ljubim je jedanput u obraz i izlazim iz auta.

Vraćajući se, razmišljam dugo o njoj, mojoj starijoj sestri. Sećam se pesme Enrikea Lina:

Sin jedinac bio bi najstariji od svoje braće

*I u njegovom paćeništvu postoji nešto što
Pojašnjava reć stariji na način
Kao da su oni takođe umrli
Njegova nepostojeća mlađa braća.²*

Dok pišemo ponašamo se kao sinovi jedinici. Kao da smo oduvek bili sami. Ponekad mrzim ovu priću, ovu profesiju iz koje više ne mogu da izađem. Iz koje više neću izaći.

*

Oduvek sam mislio da nemam pravih uspomena iz detinjstva. Da bi moja prića stala u jedva nekoliko redova. Verovatno na jednu stranu. Pisanu velikim slovima. No tako više ne mislim.

Vikend s porodicom mi je pokvario raspoloženje. Utehu nalazim u pismu koje je Kavabata pisao svom prijatelju Jukiju Mišimi, 1962: „Što god da kaže vaša mama, Vi predivno pišete.”

Maločas sam pokušao da napišem pesmu, ali sam jedino uspeo da sastavim ovih nekoliko redova.

*Hteo sam da budem sećanje kad porastem
Ali sam već umoran da nastavim
Da tražim, da tragam za lepotom
Drveta osakaćenog na vetru.*

Jedino mi se dopada prvi stih:
Hteo sam da budem sećanje kad porastem.

III. Književnost sinova i kćeri

Otišao sam od kuće krajem 1995, ubrzo pošto sam napunio dvadeset godina, mada sam još od ranih tinejdžerskih godina želeo da napustim prečiste trotoare, dosadne predele u kojima sam rastao. Tražio sam ispunjen život pun rizika ili sam možda želeo ono što neka deca oduvek žele: život bez roditelja.

Živeo sam po internatima ili malim sobicama i radio svakakve poslove dok sam završavao studije. A kad sam ih završio, opet sam radio svakakve poslove, jer sam studirao književnost, a tako završe, radeći svakakve poslove, svi koji studiraju književnost.

Nekoliko godina kasnije sam, već skoro u tridesetim, dobio mesto profesora i uspeo na neki način, da se sredim. Vodio sam ugodan i dostojanstven život: provodio popodneva čitajući romane ili satima gledajući televiziju, pušeći cigarete ili marihuanu, pijući pivo ili jeftino vino, slušajući muziku ili ne slušajući ništa, jer sam se ponekad prepuštao veoma dugoj tišini, kao da nešto čekam, kao da nekog čekam.

Dogodilo se baš tada da tamo odem, da se vratim. Nikog nisam čekao, nikog nisam tražio, ali sam jedne letnje večeri, jedne obične večeri hodajući dugim i sigurnim korakom, ugledao plavu fasadu, zelenu ogradu i mali teren sasušene trave, baš ispred kuće. Ovde je, pomislio sam. Ovde sam bio. Rekao sam to glasno, zamišljen i zadivljen istovremeno, sećajući se s preciznošću famozne slike: putovanja autobusom, ženinog potiljka, piljare, drveta, mučnog povratka kući, svega.

Pomislio sam tada na Klaudiju, na Raula i Magali, takođe; zamišljao sam, ili pokušavao da zamislim njihove živote, njihove sudbine. No sećanja su se odjednom, mimo očekivanje, ugasila. Na trenutak sam pomislio, bez ikakvog razloga, da su svi umrli. Na trenutak sam se, bez ikakvog razloga, osetio beskrajno usamljen.

Narednih dana sam se, kao začaran vraćao na to mesto. S predumišljajem ili nesvesno koračao sam prema kući i onda sedeći na travi posmatrao fasadu dok je padala noć. Prvo su se palili ulični

lampioni, a kasnije, posle deset sati, zasvetleo bi mali prozor na drugom spratu. Danima je jedini znak života u toj kući bila prilično slaba svetlost koja se pojavljivala na drugom spratu.

Jednog popodneva sam ugledao ženu kako otvara ulazna vrata i iznosi kese s đubretom. Njeno lice mi se činilo poznatim i pomislio sam da je Klaudija, iako je lik koji sam pamtio bio tako dalek da sam na osnovu tog sećanja mogao projektovati mnoga lica. Žena je imala jagodice mršave osobe, ali je bila puna, verovatno na nepopravljiv način. Njena crvena kosa poput krutog plašta presijavala se kao da se tek ofarbala. I uprkos tom upadljivom izgledu činilo se da joj smeta i sama činjenica da ju je neko posmatrao. Išla je kao da žuri upirući pogled na sastavne linije betona.

Očekivao sam da ću je opet videti. Narednih popodneva donosio sam roman da čitam, ali sam više voleo zbirke poezije, jer su mi dozvoljavale veće vremenske intervale za špijuniranje. Stideo sam se, ali me je i zabavljalo da opet budem špijun. Špijun koji, baš kao i pre, ne zna jasno šta želi da otkrije.

Jednog popodneva odlučio sam da pozvonim na vrata. Video sam da žena dolazi i u panici pomislio da nemam nikakav plan i da čak ne znam ni kako da se predstavim. Skoro zamuckujući rekao sam da sam izgubio mačora. Nisam znao šta da kažem kad je upitala kako se mačor zove. Pitala me je kakav je. Beo, crn i boje kafe, odgovorio sam.

Onda je mačka, rekla je žena.

Mačor je, insistirao sam.

Ako je u tri boje ne može biti mačor. Mačke u tri boje su ženke, rekla je. I dodala da u poslednje vreme u kraju nije primetila izgubljene mačke.

Žena se već okrenula da pođe kad sam ja skoro urlajući viknuo: Klaudija.

Ko si ti, pitala je.

I rekao sam. Ispričao sam joj da smo se upoznali u Maipuu. I da smo bili drugovi.

Gledala me je dugo. Pustio sam je da me gleda. Strašno je čudan taj osećaj kad čekaš da te neko prepozna. Na kraju je rekla: sad znam ko si. Ja nisam Klaudija. Ja sam Himena, Klaudijina sestra. A ti si dečak koji me je pratio onog popodneva. Aladin. Tako te je zvala Klaudija, mnogo smo se smejale kad je pričala o tebi, Aladine.

Nisam znao šta da kažem. Uznemireno sam slušao da se žena koju sam pre mnogo godina uhodio, zvala Himena. Raulova navodna devojka. Klaudija mi, međutim, nikada nije rekla da ima sestru. Osetio sam neki teret, potrebu da pronađem dobro sročenu rečenicu. Voleo bih da vidim Klaudiju, rekao sam jedva čujno.

Mislila sam da tražiš mačora. U stvari mačku.

Da, odgovorio sam. Ali sam se poslednjih godina mnogo puta prisećao tog davnog vremena u Maipuu. Voleo bih da vidim Klaudiju.

Himena me je neprijateljski gledala. Ćutala je. Govorio sam improvizujući nervozno prošlost, improvizujući želju da povratim prošlost.

Ne znam zašto želiš da vidiš Klaudiju, rekla je Himena. Ne verujem da ćeš ikada biti u stanju da shvatiš priču kao što je naša. U ono vreme ljudi su tražili određene osobe, tražili su tela nestalih. A ti si sigurno i tih godina tražio mačiće i kučiće, kao što radiš sada.

Nisam razumeo njenu grubost, činila mi se preterana i nepotrebna. U svakom slučaju, Himena je zapisala moj telefon. Daću joj, kad dođe, rekla je.

A kada misliš da će doći?

Svakog trenutka. Otac mi je na samrti. Kad umre, moja sestra će doputovati iz Jenkilandije da otplače nad njegovim mrtvim telom i da traži svoj deo nasleđstva.

Izgedalo mi je smešno, nekako detinjasto, da neko Sjedinjene Američke Države zove Jenkilandija i odmah sam se setio razgovora koji sam vodio s Klaudijom u Zavetnom hramu Maipu, o zastavama. Na kraju je njena sudbina bila u toj zemlji koju je kao devojčica prezirala, pomislio sam, i isto tako sam pomislio da treba da idem, ali sam iz učtivosti morao da postavim poslednje pitanje:

Kako je Gospodin Raul? pitao sam.

Ne znam kako je gospodin Raul. Treba da je dobro. Ali moj otac umire. Ćao Aladine, rekla je. Ništa ne razumeš, nikada ništa nećeš razumeti, glupane.

Vraćao sam se nekoliko puta da prošetam po tom kraju, ali sam kuću samo izdaleka posmatrao, nisam se usuđivao da priđem. Često sam mislio na mučni razgovor koji sam imao s Himenom. Njene reči su me na izvestan način progonile. Čak sam jedne noći sanjao da sam je sreo u supermarketu. Radio sam na promovisanju nekog novog piva. Ona je prošla s kolicima punim hrane za mačke. Gledala me je ispod oka. Prepoznala me je, ali je izbegavala da me pozdravi.

Mislio sam, takođe, o Klaudiji, ali onako kako se misli o nekom duhu, koji nas, iracionalano, ali očigledno prati. Nisam očekivao njen poziv. Bilo mi je teško da zamislim kako joj sestra daje moj telefon, pričajući o toj neumesnoj poseti, o čudnom Aladinovom pojavljivanju. No evo kako je bilo: nekoliko meseci posle razgovora s Himenom, rano jednog jutra, pre devet, Klaudija me je pozvala. Bila je veoma ljubazna. Mislim da bi bilo zabavno da se opet vidimo, rekla je.

Našli smo se u Starbaksu u La Reina. Voleo bih da se sada vrlo precizno setim svake njene reči, i da ih zabeležim u ovu svesku bez komentara. Voleo bih da imitiram njen glas, da približim kameru njenim pokretima koje je pravila dok se smelo uvlačila u prošlost. Voleo bih da još neko piše ovu knjigu. Da je, na primer, ona piše. Da je sada u mojoj kući i da piše. Ali red je na mene da pišem i evo me, tu sam i pišem. Ovde i ostajem.

Nije bilo teško da te prepoznam, kaže Klaudija - ni meni, odgovaram, ali ipak dugo tražim lik koji čuvam u sećanju. Ne nalazim ga. Da sam je video na ulici ne bih je prepoznao.

Približavamo se da uzmemo kafu. Obično ne idem u Starbaks i čudno mi je da na čaši vidim napisano svoje ime. Gledam njenu čašu, njeno ime. Nije umrla, odjednom pomislim obuzet radošću: nije umrla.

Klaudijina kosa je sada kratka i lice ispijeno, grudi su joj i dalje jedva primetne, a njen glas liči na pušački, iako puši samo u Čileu - izgleda da u Sjedinjenim Američkim Državama više nigde pušenje nije dozvoljeno, kažem, iznenada zadovoljan što smo započeli jednostavan i rutinski razgovor.

Nije stvar u tome. Čudno je. U Vermontu mi se uopšte ne puši, ali dođem u Čile i pušim kao luda, kaže Klaudija. Kao da je Čile, za mene, nepojmljiv, nepodnošljiv bez pušenja.

Kao da je Čile toliko jeziv da je nesavladiv bez pušenja, kažem šaleći se.

Da, kaže Klaudija, ozbiljna. Smeje se posle. Deset sekundi kasnije razume moju šalu.

U početku razgovor napreduje stidljivo kao pri *speed datingu*, ali Klaudija s vremena na vreme ubrza i krene da govori dugim rečenicama. Suština priče se odjednom razjašnjava: Raul je bio moj otac, kaže, bez previše okolišanja, ali se zvao Roberto. Čovek koji je umro pre tri nedelje, moj otac, zvao se Roberto.

Gledam je začuđeno, ali nije to čuđenje u pravom smislu reči. Prihvatam priču kao da je očekujem. Jer je, na izvestan način, očekujem. To je priča moje generacije.

Rodila sam se pet dana posle državnog udara, šesnaestog septembra 1973, kaže Klaudija, iz čista mira, kao grom iz vedra neba. Senka drveta nestvarno i čudljivo pada na njena usta i ne vidim pokrete njenih usana. To me uznemirava. Osećam kao da mi fotografija priča. Sećam se one lepe pesme, „Oči te mrtve dame mi govore”. Gestikulira rukama, međutim, i život se vraća u njeno telo. Nije mrtva, pomislim i osećam opet neizmernu radost.

Magali i Roberto su dobili Himenu kad se on upisao na studije prava na Čileanskom univerzitetu. Živeli su razdvojeno dok ona ponovo nije ostala u drugom stanju, a onda su se početkom 1973. venčali i odlučili da žive u naselju La Reina, dok ne nađu svoj vlastiti stan. Magali je bila starija od njega. Studirala je engleski, na Pedagoškoj školi, bila je Aljendeov pristalica, mada nije aktivno učestvovala u političkom životu. Roberto je za razliku od nje bio disciplinovani politički aktivista, mada je izbegavao rizične situacije.

Prve godine diktature proveli su zastrašeni i zatvoreni u kući u La Reini. No krajem 1981. Roberto se opet povezao sa svojim: krenuo je iznova da cirkuliše po mestima koje je do tada izbegavao i ubrzo preuzeo na sebe dužnosti, u početku manje važne, radeći kao obaveštajac. Svako jutro je čekao svoje kontakte, na stepenicama Narodne biblioteke, na klupi na Trgu Armas, pa čak nekada i u zoološkom vrtu, a onda bi se vraćao u malu kancelariju u ulici Moneda da radi.

Nešto kasnije Magali je iznajmila kuću u Maipuu i otišla onamo da živi, sa devojkama. Bio je to najbolji način da ih zaštiti, daleko od svega, daleko od sveta. Roberto se u to vreme izlagao raznim opasnostima, ali je neprestano menjao izgled. Početkom 1984. ubedio je svog rođaka Raula da ode iz zemlje i da mu ostavi svoju ličnu kartu. Raul je izašao iz Čilea preko Kordiljera, obalskog planinskog venca, u Mendosu, bez nekog konkretnog plana, ali sa dovoljno novca da napolju započne novi život.

Baš u to vreme, Roberto je dobio na korišćenje kuću u Aladinovoj ulici. Maipu se, po ko zna koji put, pokazao kao sigurno mesto u kome je bilo moguće ne buditi sumnje drugih. Živeo je u blizini žene i ćerki, i njegov novi identitet dozvoljavao mu je da ih posećuje, ali je bio veoma obazriv. Devojčice skoro nikada nisu viđale oca i Klaudija čak nije ni znala da živi tu blizu. Saznala je to one noći, noći zemljotresa.

Naučiti govoriti o sebi, a da ne boli, za Klaudiju je značilo odrasti: naučiti govoriti o sebi precizno i brutalno realno. Upali bismo u zamku, međutim, predstavljajući ovaj proces kao konačan. Tek sada osećam da to mogu da uradim, kaže Klaudija. Dugo sam pokušavala. Sada sam, međutim, pronašla neku vrstu verodostojnosti. Podsticaj. Sada želim da me neko, da me bilo ko, tek onako upita: ko si ti.

Ja sam taj koji pita, pomislim. Anonimac koji pita. Očekivao sam susret s onim bremenom tišine, s nizom istrgnutih rečenica koje bih kasnije, kao što sam radio kao dečak, morao povezivati i dešifrovati. Ali je sasvim suprotno od toga. Klaudija želi da priča. Dok sam letela avionom, kaže, dugo sam posmatrala oblake. Činilo mi se kao da su pravili nejasan i zbunjujući, no u isti mah prepoznatljiv crtež. Pomislila sam na dečaka koji škraba linije po papiru ili na žvrljanje moje majke dok razgovara telefonom. Ne znam da li se to dogodilo jednom ili mnogo puta, ali vidim sliku majke kako crta po papiru dok razgovara telefonom.

Posle sam gledala, kaže Klaudija, stjuardese kako zatežu svoje pogužvane suknje razgovarajući i smejući se u dnu aviona, i stranca kako drema pored mene s otvorenom knjigom samopomoći na grudima. Onda sam pomislila na to da je moja majka umrla pre deset godina, i da je moj otac upravo preminuo i umesto da tiho, u sebi, odam poštu mrtvima ja sam isprobavala nametnutu potrebu da govorim. Želju da kažem: ja. Neodređeno i čudno zadovoljstvo; čak da odgovaram: zovem se Klaudija i imam trideset i tri godine.

Za vreme dugog putovanja za Santjago, neizmerno sam želela da se stranac koji je sedeo pored mene probudi i da me pita: ko si ti, kako se zoveš. Želela sam da mu smesta veselo i neposredno odgovorim, čak koketno: Zovem se Klaudija i imam trideset i tri godine. Želela sam da mu odgovorim kao u romanima: Zovem se Klaudija, imam trideset tri godine i ovo je moja priča. I da krenem, najzad, da pričam svoju priču, a da ne boli.

Noć je već pala, a mi i dalje sedimo na terasi kafea. Umorila sam te pričajući, kaže odjednom. Poričem, kategorično odmahujući glavom. No, posle ću ja slušati tebe, dodaje. I obećavam ti, kad mi dosadi da te slušam, nećeš to primetiti. Pretvaraću se veoma dobro, kaže mi, smeškajući se.

Klaudija je stigla pred sam početak sahrane. Primala je saučešća nekako mrzovoljna: više je volela neme zagrljaje, bez onih teških prigodnih reči. Posle sahrane je raspakovala kofere u sobi koja je nekada bila njena. Pomislila je da je, najzad, došla svojoj kući i da je ta mala sobica u kući u naselju La Reina, posle svega, jedino mesto gde se ikada osećala bezbrižnom, mada je njena ugodna sigurnost trajala kratko, jedva nekoliko godina, krajem osamdesetih, kad su njena baba, majka i otac, još bili živi.

Kao da je predvidela te misli, kao da je dugo čekala da izgovori te rečenice, Himena je odjednom ušla i rekla: ovo više nije tvoja kuća. Možeš ostati nekoliko nedelja, ali se nemoj previše navikavati. Ja sam vodila računa o tati, prema tome, kuća je moja, neću je prodavati, i ne pomišljaj na to. I bilo bi najbolje da nađeš neki hotel.

Klaudija ju je saslušala verujući da će s vremenom njena sestra povratiti mir i razboritost. Bacila se na krevet da čita roman, želela je da zaboravi na taj gorki dijalog, želela je da se prepusti radnji romana, ali to nije bilo moguće, jer je knjiga govorila o roditeljima koji napuštaju decu ili o deci koja napuštaju roditelje. U poslednje vreme sve knjige o tome govore, pomislila je.

Otišla je u dnevnu sobu i sela pored Himene koja je gledala televiziju. Doktor Gregori Haus je nešto rekao doktorki Lizi Kadi, bezobrazno i brutalno, i Klaudija se seća da su se u isto vreme nasmejale. Kasnije je skuvala čaj ponudivši šolju Himeni. Pomislila je da njena sestra ima lice osobe koja je patila ne jedan dan ili jednu sedmicu, nego ceo život. Izvini, rekla je Himena, kad je uzela čaj, možeš da ostaneš koliko god hoćeš, ali nemoj tražiti da prodam kuću. To je jedino što imam, to je jedino što imamo.

Klaudija je bila na ivici da joj kaže neku prikladnu i praznu rečenicu: Imamo jedna drugu i zajedno ćemo sve prebroditi, nešto tako. Ali se ipak suzdržala. Ne bi bilo iskreno. Već duže vreme im je bilo teško da jedna drugu ne napadaju i ne osuđuju kad su zajedno. Kasnije ćemo razgovarati o kući, rekla je.

Hodamo bez cilja, mada i nisam svestan toga, jednostavno pratim Klaudiju kao da smo se nekuda uputili. Već je prilično kasno i bioskop je zatvoren, mada zastajemo da vidimo plakate filmova na repertoaru, kao par u potrazi za nekom zabavom.

Lepo je živeti u blizini bioskopa, kaže ona, i s oduševljenjem pričamo o filmovima - otkrivamo vremenska podudaranja koja nas, skoro momentalno, vraćaju u život, u mladost, u detinjstvo. Zato što više nismo u stanju, zato što više ne umemo da pričamo o filmu, o knjizi; došlo je vreme u kome filmovi i romani nemaju nikakvog značaja, već samo onaj trenutak u kojem smo ih gledali, u kojem smo ih čitali: gde smo tada bili, šta smo radili, ko smo bili.

Dok hodamo u tišini, razmišljam o sledećim imenima: Roberto, Magali, Himena, Klaudija. Pitam je kako joj se zvala baba. Mercedes, odgovara Klaudija. Mislim da su sva imena ozbiljna. Čak mi se i ime Klaudija odjednom čini ozbiljno. Lepo je, jednostavno i ozbiljno. Pitam kad joj je baba umrla. Godinu dana pre nego što mi je umrla majka, 1995, kaže Klaudija. Još neko joj je umro, neko koga nikada nije upoznala: rođak njenog oca, Naćo, doktor. Naća su uhapsili i nikada se nije vratio, a Roberto i Magali su govorili o njemu kao da je živ, iako je bio mrtav.

Pričali su joj kad je bila devojčica i kasnije, mnogo godina kasnije još su prepričavali priču o groznici, koja u stvari nije bila prava priča - nego samo jedan trenutak, Naćov poslednji trenutak, mada niko nije ni sanjao da će biti poslednji: kad je Klaudija imala jedanaest meseci, 1974, Naćo je došao da je pregleda, jer je devojčica već dugo bila bolesna. Temperatura je odmah spala. Pravo čudo, govorili su odrasli, istog popodneva, smejući se. Tako su događaj i zapamtili kao neku nežnu i očiglednu magiju: skinuo je devojčici temperaturu, poslednji put kad su ga videli živog, mada ga mrtvog nisu ni videli budući da njegovo telo nikad nije pronađeno.

U mojoj porodici nema mrtvih, kažem joj. Niko nije umro. Ni moje babe i dede, ni moji roditelji, ni moji rođaci, niko.

Nikada ne ideš na groblje?

Ne, nikada ne idem na groblje, odgovaram potpunom rečenicom - kao da učim neki strani jezik i da zahtevaju da govorim punim rečenicama.

Moram da idem, više volim da dođem ranije kod tate - jedan pokret njenih usana protivreči joj: više to nije očeva kuća već njena i Himenina. Pratim je želeći da me pozove na kafu, no ona me pozdravlja na ogradi uz zagrljaj i iskren osmeh.

Na povratku kući prisećam se scene s fakulteta, jednog popodneva kad smo pušili travu i pili lepljivo vino s dinjom. Sa drugovima s grupe proveo sam celo popodne prepričavajući porodične priče gde se smrt pojavljivala s neizostavnom upornošću. Od svih prisutnih, jedini sam ja bio iz porodice u kojoj nema mrtvih i ta konstatacija me je ispunila neobjašnjivom gorčinom: moji drugovi su rasli čitajući knjige koje su im njihovi mrtvi roditelji ili braća i sestre ostavljali u kući. U mojoj porodici, međutim, nije bilo ni mrtvih ni knjiga.

Ja sam dete iz porodice bez mrtvih, mislio sam dok su moji drugovi prepričavali svoje priče iz detinjstva. Tada sam svom silinom pomislio na Klaudiju, no nisam hteo ili se nisam usudio da ispričam njenu priču. Nije bila moja. Nisam znao mnogo, ali sam bar u to bio siguran: niko ne priča tuđe priče. Čak i ako želimo da ih pričamo, uvek završimo pričajući svoju sopstvenu.

Želim da prođe još neko vreme pre nego što je pozovem i predložim da se ponovo vidimo. Ipak sam uznemiren, zovem odmah. Ne izgleda iznenađena. Dogovaramo se da se nađemo sledećeg jutra u Međuopštinskom parku. Stižem ranije, ali je ugledam izdaleka, kako sedi na klupi i čita. Lepa je. Ima suknju od teksasa i jednu staru crnu majicu na kojoj velikim plavim slovima piše: Love sucks.

Nekoliko đaka koji su pobjegli sa časa, prilaze nam i pitaju da upale cigarete. U tim godinama nisam pušila, kaže Klaudija. Ja jesam, odgovaram. Pričam joj kako sam počeo da pušim sa dvanaest godina. Ponekad sam išao s tatom i kad bi on palio cigaretu ja sam mu govorio da je ugasi, da pušenje škodi, da će umreti od raka. Hteo sam da zavaram trag, da nikad ne posumnja da i ja pušim, i on me je gledao izvinjavajući se i objašnjavajući mi da je pušenje porok i da poroci pokazuju slabost ljudskog karaktera. Sećam se da mi se dopadalo što, naprečac, priznaje da je slab i ranjiv.

Za razliku od tebe, ja sam svog oca videla da puši samo jedanput, kaže Klaudija dok lutamo po parku. Jednog dana sam došla ranije iz škole i zatekla ga kako razgovara s mamom u dnevnoj sobi. Strahovito sam se obradovala što ga vidim. Živela sam iščekujući trenutak kad ću ga videti. Tata me je zagrlio i verovatno zato što je zagrljaj trajao dugo, naglo me je odvojio od sebe, kao da je ta vrsta kontakata bila zabranjena. Onda sam shvatila da je u desnoj ruci imao zapaljenu cigaretu. Bila sam zbunjena. Učinilo mi se zaista da je bio neka druga osoba. Da nije pušio Roberto, nego Raul.

Pušio je i u noći zemljotresa, s mojim ocem, sećam se. Mislim da mu je moj tata ponudio cigaretu, pušili su i razgovarali.

Zaista, pita Klaudija s nevericom dok namešta kosu. Ne sećam se toga. Ali se tebe sećam, kaže.

Da li si stvarno tražila nekoga ko će da špijunira tvog oca?

Ne, kaže ona. Nisam znala da je otac tamo živeo. Cela situacija je bila krajnje naopaka. U noći zemljotresa bila sam sama s mamom,

jer je Himena otišla kod babe. Ona je, u to vreme, mnogo vremena provodila kod babe, praktično je živela s njom. Kod nas je pala greda i razbio se jedan prozor i mama i ja nismo mogle tu da ostanemo da spavamo, sećam se da smo ustale, izašle iz kuće i hodale, ja nisam znala da tražimo tatu i da on, takođe, u isto vreme traži nas. Ne znam da li smo išli drugim putem ili smo se jednostavno mimoilazili. Kad smo ga najzad ugledali na jednom uglu, nisam mogla da verujem. Nosila sam malu baterijsku lampu, igračku, koju su mi poklonili nekoliko godina ranije. Sećam se da sam mu osvetlila lice i videla njegove oči pune suza. Zagrlio nas je i poveo do velike vatre. Pre nego što je svanulo, sve troje smo otišli u kuću u La Reina, njegovim autom.

Fijatom 500, kažem.

Da, fijatom 500, odgovara.

Na Klaudiju je veliki utisak ostavilo otkriće da njen otac živi u blizini. Bilo joj je dosta tajni i istovremeno je intuitivno osećala brojne opasnosti, velike, nedokučive nerasvetljene opasnosti. Dopalo joj se što je mene videla tamo, s odraslima, oko vatre - ćutke si posmatrao. I ja sam bila takva, ćutljiva. Počela sam da te pratim bez neke jasne namere i a zatim sam, malo-pomalo krenula da kujem plan.

Ni Klaudija sama nije precizno znala šta je špijunirala ni šta je želela da sazna. Ali kad je preko mene bila obaveštena da Roberto u kući krije ljude, nije bila iznenađena.

Mislila si da tvoj otac ima ljubavnicu?

Nisam znala šta da mislim. Kad smo razgovarali, bila sam van sebe, jer sam zaista jako malo znala o mom ocu. Onda sam mislila da je u pitanju bila Himena. Nisam računala da ćeš je tako uhoditi, ali me je razjarilo saznanje da ona oca viđa više od mene. Da je među njima postojala neka nova i drugačija veza. Kasnije smo, više u šali, govorili da su ona i tata bili revolucionari. Mama i ja smo bile, nasuprot tome, reakcionari. Šalili smo se s tim, ali me je i pored toga bolelo i pretpostavljam da me čak i danas boli.

Kad je Himena videla da je neki dečak prati, da je ja pratim, bila je uverena da je to zamisao njene sestre. Klaudija je bila primorana da prizna da je od mene tražila da špijuniram njihovog oca. Grdili su je veoma ljuti u početku, a potom nežni i sa mnogo ljubavi. Ta situacija

je ipak dovela do svađe u kojoj su jedni druge krivili i osuđivali. Ja nisam želela da budem razlog tog urlanja, ali sam bila, kaže Klaudija, pa onda začuti, kao da se koleba. Deset minuta izgleda kao na ivici da nešto kaže, ali nikako da se nakani. Napokon izjavljuje: mnogo mi se jede sladoled od čokolade.

Nedelju dana se nismo videli mada je zovem svakog dana i imam utisak da ona očekuje moje pozive. Ona, ipak, telefonira meni, jedne noći, veoma kasno. Napolju sam, kaže, Himena me je izbacila. Kaže da je ovo njena kuća. Da sam ja stranac i kurva.

Klaudija plače kao neko ko se napreže da ne plače. Grlim je, nudim joj čaj i slušamo muziku dok razmišljam otkud Himeni motiv da je nazove kurvom. Zamalo da je to ne pitam, ali ipak prećutim. Kažem da može da ostane kod mene, iako imam samo jedan krevet, ali da ja mogu da spavam u fotelji. Biće to samo za jednu noć, odgovara. Ali pod uslovom da spavamo zajedno. Tako će moja sestra biti u pravu, biću kurva.

Klaudijine oči iznova sjaje, vraća joj se osmeh, lepota. Nudim joj malo sira i otvaram bocu vina. Razgovaramo i pijemo satima. Sviđa mi se kako se kreće kroz kuću. Zauzima prostor kao da ga poznaje. Često menja stolicu, onda ustaje, pa seda na pod i ostaje za trenutak tako, s rukama oko članaka.

Kažem joj da mi je neverovatno da ju je Himena izbacila iz kuće.

U stvari, nije me izbacila, odgovara. Iako smo se strašno posvađale, mogla sam ostati u kući. Više sam, ipak, volela da odem, jer mi je teško da budem s njom.

Pitam je da li je Himena oduvek bila takva. Kaže da nije. Da ju je očeva bolest promenila. Poslednjih godina napustila je sve da bi brinula o ocu. Sada, kad oca više nema, ne zna šta da radi, kako da živi. Pretpostavljam da je stvar mnogo složenija od ovoga, kaže Klaudija zureći netremice u luster u dnevnoj sobi, kao da prati let noćnog leptira.

Pitam je zašto je otišla u Sjedinjene Američke Države. Ne znam, odgovara. Želela sam da odem, želela sam da izađem iz zemlje. Otac je to takođe želeo za mene, već je bio bolestan, ali je bio mnogo za to, da odem, kaže Klaudija, vraćajući se ispovedničkom tonu. Podržavao me je, posebno kad me je Himena napadala. Himena je, međutim, takođe želela da odem. Na neki način je uvek

zamišljala ovakav kraj: sebe brinući o ocu do poslednjeg trenutka i mene kako se hitno vraćam s osećanjem krivice, na sahranu.

Ne znam u kom je trenutku Himena tih davnih godina napravila verziju po kojoj sam ja zla sestra koja želi sve da joj otme. I verovatno je već kasno da se pomirimo. Jer Himena je donekle u pravu. Ostala je, jer je htela da ostane. Ali je ostala, kaže Klaudija. Na neki način tata je morao da izabere kojoj od dve ćerke da zagorča život. I izabrao je nju. Ja sam se spasla.

Pitam je ima li u njoj zaista toliko osećanja krivice.

Ne osećam krivicu, odgovara. Ali osećam taj nedostatak krivice kao krivicu.

Hoćeš li se vratiti u Ameriku?

Kad smo se pre dve nedelje videli, Klaudija mi je rekla da je magistrirala na pravima u oblasti zaštite životne sredine u Vermontu, da bi više volela tamo da traži posao, i da već odavno živi s momkom Argentincem. Sada međutim kasni s odgovorom.

Ponekad posumnjam, kaže naposletku. Ponekad pomislim da treba definitivno da se vratim u Čile, kaže. Mislim da ne zna jasno zašto to kaže. Ne verujem joj. Siguran sam da Klaudija ne razmišlja ozbiljno o mogućnosti da ovde ostane. Mislim da jednostavno nešto traži i, čim to pronade, vratiće se u Ameriku.

Iz nje istovremeno zrače umor i opuštenost. Pripita je. Dok vodimo ljubav, osmehuje se i nazirem joj zube. Čudan i lep izraz lica. Mislim da ću se sećati tog izraza. Da će mi nedostajati.

Spavali smo malo, dva-tri sata. Već odjekuje buka automobila, glasova. Ljudi idu na posao, u školu. Spremamo sok od pomorandže i dok doručkujemo ona gleda svoju poštu na mom kompjuteru. Dobila je imejl od Himene. Neću prodati kuću, nemoj inzistirati, piše, i Klaudija ne može da veruje: zaista kaže inzistirati sa „z”. Za delić sekunde misli da je strašno što Himena pravi takvu vrstu greške, a odmah zatim se postidi, jer je još gore što joj je u takvim okolnostima stalo do nečeg tako glupog i nebitnog kao što je ortografska greška.

Kuća nije na prodaju, nastavlja Himena. To je sada moja kuća. Više nego ikada je moja, kaže.

Neću insistirati, razmišlja Klaudija: nema smisla insistirati. U dubini duše razume što se Himena toliko uhvatila kuće. Misli da je najbolje

prodati kuću i podeliti novac, smatra da takva blizina prošlosti nije dobra ni za koga. Prošlost nikada ne prestane da boli, ali je na nama da joj pomognemo da pronađe neko drugačije, udaljenije mesto.

Možda je još rano da govorim o bolu, kaže, dok gledam trag vina na njenim usnama. Odjednom mi se čini previše mlada: dvadeset pet, dvadeset šest godina, nikako više od trideset.

Odlazim na fakultet, držim jedan prilično slab čas i vraćam se. Zamišljao sam datu scenu, ali se ipak iznenadim otvorivši vrata i ugledavši Klaudiju zavaljenu u fotelji. Čini mi dobro tvoja lepota, kažem bez previše razmišljanja. Pogleda me obazrivo, a potom prsne u smeh, ali mi priđe, grleći me i završimo vodeći ljubav stojeći u uglu kuhinje.

Posle pravimo taljatele sa prelivom od pavlake i mladog crnog luka. Sos nam ispadne pomalo gust mada ni jedno ni drugo, u stvari, i nismo gladni.

Ponekad, kad gledam hranu u tanjiru, priča Klaudija, setim se onog izraza, odgovora koji sam od majke i babe uvek dobijala: jedi i ćuti. Kad bi isprobale neki novi recept, nepoznato jelo s umakom neobičnog izgleda, Klaudija je htela da zna šta je to. Njena majka i baba bi odgovarale uglas: jedi i ćuti.

Bilo je to naravno u šali, ali veoma mudro. Tako je osećala Klaudija, kad je bila devojčica: dešavale su se čudne i bolne stvari koje su mučno ostavljale dugu i neodređenu tugu u nama, međutim bilo je bolje ništa ne pitati, jer bi zapitkivanje nosilo rizik da se opet dobije odgovor: jedi i ćuti.

Nakon toga je došlo vreme zapitkivanja. Devedesete su bile vreme postavljanja pitanja, razmišlja Klaudija i odmah kaže, izvini, ne želim da zvučim kao oni sociolozi šarlatani koji se ponekad pojave na televiziji, ali takve su to godine bile: satima sam sedela i razgovarala s roditeljima, pitala ih o detaljima, terala ih da se sete i ponavljala zatim ta sećanja kao da su bila moja vlastita; na neki tajnovit i strašan način tražila sam svoje mesto u toj priči.

Nismo zapitkivali da bismo nešto saznali, kaže Klaudija dok skupljamo tanjire i rasklanjamo sto: postavljali smo pitanja da bismo ispunili prazninu u nama.

Ponekad me Himena podseća na majku, kaže Klaudija dok pijemo čaj. Ne liče fizički. Nego im je glas sličan, boja glasa, kaže.

Misli o onim trenucima kad je njihova majka - jer joj ništa drugo nije preostajalo - bila primorana da priča. Pozvala bi devojčice, zastajkivala kod svake reči, kao da traži umirujući i blag ton, doterivala ga da zvuči brižno. Zatim je kao na nekoj svečanosti govorila jasno. Menjala intonaciju. Gledala ih u oči.

Jednog popodneva 1984. govorila je ponaosob jednoj pa drugoj. Prvo je pozvala Himenu u kuhinju i zatvorila vrata. Bilo je čudno da razgovaraju u kuhinji. Pitala je majku o tome malo pre njene smrti. Zašto si onog popodneva htela da pričaš s nama u kuhinji. Ne znam, odgovorila je majka. Možda što sam bila napeta.

Razgovor s Himenom trajao je kratko. Himena je izašla iz kuhinje brzo i otrčala u dvorište, Klaudija nije uspela da joj vidi lice. U tim okolnostima, pet godina razlike među sestrama pretvaralo se u nesavladivu udaljenost. Himena je bila impulsivna i buntovna, ali je, na kraju, uvek bila na strani odraslih, dok je Klaudija sve shvatala samo polovično.

Ubrzo sam i ja došla na red, kaže Klaudija, pa pravi neku dramsku pauzu. Pomislim kako je na ivici da zaplače, ali nije stvar u tome, neophodna joj je ta pauza, ništa više. Ne sećam se tačno njenih reči, nastavlja. Pretpostavljam da mi je govorila istinu ili nešto slično istini. Razumela sam da su postojali dobri i loši ljudi. I da smo mi bili dobri. A da su dobri ljudi nekada progonjeni zato što drugačije misle. Zbog svojih ideja. Ne znam da li sam u to vreme znala šta je ideja, ali sam, kako-tako, tog popodneva shvatila.

Majka joj je govorila izuzetno nežno, blagonaklono: neko vreme nećeš moći tvog oca zvati tata. On će se podšišati kao ujka Raul i obrijaće se da bi još više ličio na ujka Raula. Klaudija nije ništa razumela, ali je znala da nema kud, da mora razumeti. Znala je da su svi ostali, pa čak i njena sestra, razumeli bolje od nje. I bolelo ju je što je tako. Pitala je majku koliko dugo ga ne sme zvati tata. Ne

znam. Možda kratko. Možda dugo. Ali ti obećavam da ćeš jednom opet moći da ga zoveš tata.

Kuneš se?, pitala je Klaudija neočekivano. U katoličkim porodicama se zaklinje, mi obećavamo, rekla je majka. I ja ti obećavam. Želim da mi se zakuneš, rekla je devojčica. Dobro, zaklinjem se, popustila je majka. Zatim je dodala da je oduvek znala da je čovek koga je zvala ujakom bio njen otac. To joj je bilo dovoljno. To joj je bilo važno.

Početakom 1988. Klaudijin otac je povratio svoj stari identitet. Bila je to partijska odluka. Budući da je plebiscit bio u izgledu, partiji su bili neophodni javno kompromitovani politički aktivisti za različite praktične zadatke. Magali je sa obe ćerke čekala na aerodromu. Čitava situacija bila je apsurdna. Nedelju dana ranije Roberto je otišao u Buenos Ajres pod imenom Raul u dokumentima, a sada se vraća kao Roberto. Malo se ošišao, skratio zulufe i neupadljivo se obukao: farmerke i bela košulja. Mnogo se smeškao i u jednom trenutku Klaudija je pomislila da liči na nekog novog čoveka.

Nije bilo potrebno da se previše pretvaraju, ali je majka insistirala: onako kako ju je s negodovanjem gledala kad bi mu ranije govorila tata, na skoro smešan način sada je navaljivala da ga zove tata. Avionom su doputovali i ljudi koji su zaista bili u egzilu. Klaudija se seća da je osećala neku gorčinu gledajući ih kako grle svoje i plaču u tim iskrenim, dugim zagrljajima. Za trenutak je pomislila, ali se odmah pokajala zbog toga, da se i oni takođe pretvaraju. Da im se ne vraćaju osobe, već da im se samo vraćaju imena. Izgubile su se naposljetku razlike između tela i imena. Ipak nisu. Bilo je tu istinskih izliva osećanja. I, na povratku kući, pomislila je da su i njena osećanja iskrena.

To je strašna priča, kažem joj, i ona me gleda iznenađeno. Nije strašna, odgovara, i nekoliko puta ponavlja moje ime kao da sam dugo spavao i da ona želi da me budi polagano: moja priča nije strašna. To je ono što Himena ne shvata: naša priča nije strašna. Nanet nam je bol, nesumnjivo, nikada to nećemo zaboraviti, ali nikada ne smemo zaboraviti ni bol drugih. Jer mi smo bile, na kraju krajeva, zaštićene; bilo je drugih koji su patili više, koji pate više.

Idemo kroz Grčku aveniju, prolazimo pored Filozofskog fakulteta i ja se prisećam neke priče ili stotinak priča o tom vremenu, ali se osećam pomalo glupo, čini mi se da je sve što mogu da kažem trivijalno. Stižemo do Nacionalnog stadiona. Najveći koncentracioni logor iz 1973. za mene je uvek bio samo fudbalski teren. Moja prva

sećanja na stadion čisto su sportska i vesela. Nesumnjivo sam na štandovima ovog stadiona kupovao, takođe, svoje prve sladolede.

I Klaudijina prva sećanja na stadion su radosna. Godine 1977. objavljena je vest da će doći čuveni meksički komičar Čespírito sa celom svojom glumačkom trupom i održati predstavu na Nacionalnom stadionu. Klaudija je tada imala četiri godine, videla je program spektakla i mnogo joj se dopao.

Roditelji su u početku odbijali da je vode, a onda su popustili. Otišli su sve četvoro i Klaudija i Himena su se sjajno provele. Tek mnogo godina kasnije Klaudija je saznala da je taj dan za njene roditelje bio pakao. Svakog trena mislili su kako je apsurdno gledati stadion prepun ljudi koji se smeju. Za vreme cele predstave oni su samo mislili na mrtve, bili su opsednuti njima.

Klaudija ponekad predloži da nađe hotel ili da ode kod prijateljice, ali ja insistiram da oстане. Ne mogu da joj ponudim previše, mada, u svakom slučaju, želim da ovo potraje. Ima konfuznih i manje dobrih dana, ali svi, mahom, predstavljaju prijatnu rutinu. Ujutru odlazim na fakultet dok Klaudija šeta ili ostaje kod kuće i razmišlja, posebno, o budućnosti. Popodne vodimo ljubav ili gledamo televiziju, a naše priče i smeh u noć unose uzbuđenja.

Pomišljam da ona katkad oseća želju da oстане ovde, i da je ovo sve što ona očekuje od života. U suštini, to je ono što i ja priželjkujem. Želim da ona poželi da živi ovde. Priželjkujem da je opet uvučem u svet iz koga je pobjegla. Želim da je uverim da je pobjegla, da je vodila svoju priču ne bi li se izgubila u konvencijama komfornog i eventualno srećnog života. Želim da omrzne tu spokojnu budućnost u Vermontu. Rečju, ponašam se kao kreten.

Ovaj period je najbolje shvatiti onako kako se shvataju kratke najave iz TV programa: posle dvadeset godina dvoje prijatelja iz ranog detinjstva slučajno se sreću i zaljubljuju jedno u drugo. Ali mi nismo prijatelji. I ovde, u stvari, nema ljubavi. Spavamo zajedno, vodimo ljubav čarobno dobro, nikada neću zaboraviti njeno tamno, toplo i čvrsto telo. Ali nije ljubav ono što nas spaja. Ili jeste ljubav, ali ljubav prema sećanju, uspomeni.

Povezuje nas želja da vratimo scene u kojima igraju sporedne ličnosti. Scene razumno odbačene, nepotrebne, koje ipak neprestano skupljamo.

Klaudija navaljuje da idemo u Maipu. Kaže da želi da upozna moje roditelje. Da želi opet da hoda tim ulicama. Mislim da to nije dobra ideja, ali na kraju, ipak pristajem.

Na trgu prepoznaje nekoliko spomenika, drveće, dugo stepenište koje vodi ka javnom bazenu, ali ne mnogo više od toga. Na mestu gde je nekada bio supermarket sada je opštinska zgrada ili nešto slično.

Idemo prema kući u kojoj je ona nekada živela. Uličice su zatvorene automatskom električnom kapijom. Pasaži Lusila Godoj Alkajaga i Neftali Rejes Basoalto liče sada na slična ekskluzivnija mesta ili su, bar zbog kapije, u skladu s paranojom o delinkvenciji. Unutra se vidi mnogo parkiranih automobila.

Uspevamo da prođemo iza neke dečurlije na biciklima. Klaudija za trenutak gleda kuću nemo, a onda zvoni na vratima. Tražimo mačku, kaže čoveku, koji nam je otvorio, s košuljom izvučenom iz pantalona kao da smo ga prekinuli u skidanju. Klaudija mu objašnjava da je mačka crno-bela. Čovek je gleda ljubopitljivo, vidi se da mu je privlačna. Nisam video crno-belu mačku, ja gledam u boji, kaže, a ja pomislim da godinama nisam čuo tako bezveznu pošalicu. U svakom slučaju se, nervozni, kiselo smejemo.

Kuća sada ima neku čudnu boju kajsije i umesto kapaka, na prozorima vise odvratne cvetne zavese. Nikada to nije bila lepa kuća: čak nije bila ni prava kuća, tužno i smireno kaže Klaudija.

Odlučujemo da krenemo odatle, ali ne možemo da izađemo. Električna kapija je zatvorena, zovemo uzaludno na interfon, niko ne odgovara. Ostajemo još neko vreme kao melanholični zatvorenici milujući gvozdene šipke. Za to vreme javljam se roditeljima. Čekaju me. Čekaju nas.

Začudim se kad vidim policu s knjigama u dnevnoj sobi. Prepuna je. Zahvaljujući ovoj biblioteci tvoja majka se dala na čitanje a i ja s njom, mada ti znaš da ja više volim filmove, kaže moj otac. Ne gleda u Klaudiju, ali je sasvim ljubazan i pažljiv.

Popodne prolazi u sporom nepovezanom razgovoru, koji na momente, zahvaljujući dobrom ritmu cirkanja gorkog piska, dobija formu. Krenuli bismo, ali moja mama počinje da sprema večeru, meso s prženim krofnicama od krompira kao i jednu vegetarijansku alternativu. Nisam vegetarijanac, odgovara Klaudija na majčino pitanje. Baš čudno, mom sinu su se uvek sviđale devojke vegetarijanci, kaže. Uzrujavam se, ali prelazim preko toga, jer se Klaudija smeje prirodno i nežno.

Uprkos toj šali, roditelji izbegavaju da postavljaju pitanja o našoj vezi. Rekao sam im preko telefona samo da ću doći s nekim. Pretpostavljam da im je zanimljivo i lepo što želim da ih upoznam s devojkom. Smeta mi što situacija može i tako da se protumači: sin upoznaje roditelje sa svojom devojkom. Nije o tome reč, nismo zbog toga došli. Ne znam ni zašto smo došli, ali nikako ne zbog toga.

Pričamo o nedavnom lancu krađa u naselju. Šuška se da je lopov neko iz kraja. Jedan od momaka koji je ovde odrastao. Koji nije uspeo. Koji je oduvek bio napola lopov. Ja nikad nisam krao, kaže iznenada moj otac. Čak ni kad sam bio dečak. Bili smo užasno siromašni, prodavao sam povrće na pijaci - gleda Klaudiju svestan da je već hiljadu puta pričao o svom detinjstvu. Kaže da ni da padne na niske grane, ni iz krajnjeg očajja, ne bi krao. Da je imao drugove koji su krali - bili su mi drugovi, voleo sam ih, ali se nadam da su završili u zatvoru, kaže. Društvo jedino tako može da funkcioniše.

U kom se trenutku, razmišljam, otac toliko promenio. Misleći o tome, postajem skeptičan: ne znam da li se on zaista promenio ili je oduvek bio takav. Ja sam krao, ja sam mnogo krao, kažem da bih mu kontrirao. Otac se u početku smeje. Naravno da si mi uzimao novac iz novčanika, ali to nije krađa.

To jeste krađa, odgovaram ozbiljno, jezgrovito. Potkradati oca je takođe krađa. Pored toga krao sam i knjige. Jedne nedelje sam ukrao osamnaest knjiga - kažem osamnaest da bi zvučalo preterano i istinito, mada su bile samo tri knjige i osećao sam se toliko krivim da nikada više nisam ušao u tu knjižaru. I tvrdim to što sam rekao, ne povlačim se dok me otac strogo gleda. Gleda me kao što bi otac gledao sina lopova - na dan posete u zatvoru, sina koji je za oca već izgubljen.

Mama pokušava da smiri napetu atmosferu. Ko nekad nije nešto ukrao, kaže i ubacuje nekoliko priča iz svog detinjstva, gledajući u Klaudiju. Pita je da li je ona krala. Klaudija odgovara da nije, ali ako bi dospela do dna, očajna, verovatno bi.

Klaudija kaže da je boli glava. Insistiram da ode da legne. Idemo u sobu koja je nekada bila moja. Razvlačim sofu, grlim Klaudiju, ona se opruža na krevet i zatvara oči, kapci joj blago trepte. Ljubim je i obećavam da ćemo ići čim se bude osećala bolje. Ne želim da idemo, kaže neočekivano. Želim da ostanemo ovde, želim da večeras spavamo ovde, ne pitaj me zašto, kaže. Shvatam onda da joj nije ništa. Zbunjen sam.

Privlačim mali ormarić s porodičnim albumima. Zato služe foto-albumi, mislim: da poverujemo da smo bili srećni kad smo bili mali. Polako okrećem strane. Pokazujem Klaudiji veoma staru fotografiju na kojoj moj otac izlazi iz aviona s neuobičajeno dugom kosom i debelim naočarima iza kojih mu se nejasno naziru oči.

Vrati se da večeraš s njima, insistira Klaudija: želim da budem sama, satima. Ne kaže malo, ili na trenutak. Kaže da želi satima da bude sama.

Moja majka podgreva hranu u mikrotalasnoj dok moj otac traži radio-stanicu s ozbiljnom muzikom - nikad mu se nije sviđala, no misli da je to prigodna muzika za večeru. Dugo okreće to dugme, nelagodno mu je, ne želi da me pogleda. Sedi tata, da popričamo, kažem mu neočekivano naredbodavno.

Dok večeramo, pitam roditelje da li se sećaju noći zemljotresa 1985. Da li se sećaju suseda Raula? Majka je pomešala komšije, porodice, dok se moj otac podrobno seća Raula. Sećam se da je bio demohrišćanin, kaže, iako se šušalo da je bio još nešto pored toga.

Kao šta?

Ne znam, izgleda da je bio socijalista, pa čak i komunista.

Komunista kao deda?

Moj otac nije bio komunista. Moj otac je bio radnik i ništa više. Raul je morao biti mnogo opasniji. Ali nisam siguran, ja to ne znam. Izgledao je miroljubiv. U svakom slučaju, ako Pinjera dobije na izborima, biće kraj njihovoj zabavi. Mora da je jedan od onih koji su u životu dobro profitirali od korumpirane i nesređene vlasti.

Kaže to da bi me isprovocirao. Puštam ga da govori. Puštam ga da kaže nekoliko elementarnih, grubih i neprijatnih rečenica. Uzimali su nam iz džepa svih ovih godina, kaže. Svi oni iz Koalicije političkih partija za demokratiju, obična su gomila lopova, kaže. Ovoj zemlji bi dobro došlo malo reda, kaže. I najzad dolazi rečenica koju očekujem i koje se plašim, granica koju ne mogu i neću da tolerišem: Pinoče jeste bio diktator i sve što ide uz to, ubio je neke ljude, ali je bar u to vreme bilo reda u zemlji.

Gledam ga u oči. U kom trenutku, mislim, u kom trenutku se moj otac pretvorio u ovog čoveka. Ili je oduvek bio takav? Obuzima me tragično osećanje dok sebi postavljam ozbiljno i bolno pitanje: oduvek je bio ovakav?

Mama se ne slaže s onim što je rekao otac. U stvari, manje-više se slaže, ali želi da preduzme nešto da bi sprečila da ovo veče

propadne. Danas je mnogo bolja situacija, kaže. Stvari idu dobrim putem. I Mišel Baćelet radi najbolje što može.

Ne mogu da odolim da ne pitam svog oca da li je sve ove godine bio pinočeista ili nije. Pitao sam ga stotinu puta, još od rane mladosti, to skoro retoričko pitanje, mada on nikada nije priznao - zašto ne priznati, mislim, zašto poricati tolike godine, zašto još poricati.

Otac je zanemio, potpuno, neprijatno. Napokon kaže da nije, da nije bio pinočeista, i da je još kao dečak naučio da nas niko neće spasti.

Spasti od čega?

Spasti nas. Nahraniti nas.

Ali vi ste imali šta da jedete. Mi smo imali šta da jedemo.

Ne radi se o tome, kaže.

Razgovor opet postaje nepodnošljiv. Ustajem i odlazim do Klaudije. Uporno je posmatram, ona okreće stranice kao da ne primećuje moje prisustvo. Pregledala je već polovinu albuma. Njene oči upijaju, gutaju slike. Katkad se smeška, katkad njeno lice postaje tako ozbiljno da me obuzima tuga. Ne, ne osećam tugu: osećam strah.

Vraćam se na večeru, sladoled od vanile topi se u mojoj činijici. Pričam im tiho, ali veoma brzo, toliko brzo da detalji postaju nerazumljivi, kažem da je Klaudija Raulova ćerka, ali da je godinama morala da se pretvara da mu je sestričina. Da je Raul u stvari bio Roberto. Ne znam šta očekujem od toga što im pričam. Jer nešto očekujem, nešto tražim.

Zamršena, ali jako dobra priča, kaže moj otac nakon kraće pauze.

Rugate mi se? Dobra priča. Ovo je bolna priča.

Priča jeste bolna, ali je već prošla. Klaudija je živa. Njeni roditelji su živi.

Njeni roditelji su mrtvi, kažem.

Ubila ih diktatura?

Ne.

Od čega su umrli?

Majka joj je umrla od izliva krvi u mozak, a otac od raka.

Jadna Klaudija, kaže moja mama.

Ali nisu umrli iz političkih razloga, dodaje moj otac.

Ali su umrli.

No, ti si živ, kaže on. I mogu da se kladim da ćeš iskoristiti tu tako dobru priču u nekoj od svojih knjiga.

Neću pisati knjigu o njima. Pisaću knjigu o vama, kažem im s čudnim, kao nacrtanim iskrivljenim osmehom na usnama. Ne mogu da verujem u ovo što se upravo dogodilo. Smeta mi da budem sin koji iznova, toliko puta, oštro osuđuje svoje roditelje. Ali ne mogu to da izbegnem.

Gledam pravo u oca i on okreće glavu. Onda mu iz profila vidim sočivo i malo nadraženo desno oko. Sećam se česte scene iz detinjstva: oca koji očajan četvoroonoške traži kontaktno sočivo koje mu je ispalo. Svi smo mu pomagali u traženju, ali je on insistirao da ga sam pronađe i uvek se strašno mučio.

Po Klaudijinoj želji ostajemo da prespavamo kod mojih roditelja. U dva posle ponoći ustajem da skuvam kafu. Moja mama je u dnevnoj sobi i pije mate. Nudi i mene i ja prihvatam. Mislim da nikada do sada nisam s njom pio mate. Ne sviđa mi se njegov zašećerani ukus, ali uzimam veliki gutljaj i malo se opečem.

Ja sam ga se bojala, kaže moja majka.

Koga?

Rikarda. Rudolfa.

Roberta.

Njega, Roberta. Predosećala sam da je upleten u politiku.

Svi su bili upleteni u politiku, mama. Ti, takođe. Vi. Time što niste učestvovali u politici podržavali ste diktaturu - osećam da u mom govoru postoji odjek, praznina. Imam osećaj kao da govorim pridržavajući se priručnika za lepo ponašanje.

Ali nikada ni tvoj otac ni ja nismo bili ni za ni protiv Aljendea, ni za ni protiv Pinočea.

Zašto si se bojala Roberta?

Pa, ne znam da li je to bio strah. Ali mi ti sada kažeš da je bio terorista.

Nije bio terorista. Krio je ljude, pomagao je onima kojima je pretila opasnost. I pomagao prenoseći informacije.

I tebi se to čini malo?

Čini mi se da je najmanje što je mogao da uradi.

Ali osobe koje su se krile kod njega bile su teroristi. Postavljali su bombe. Planirali atentate. To je dovoljan razlog da se neko boji.

U redu, mama, ali diktature ne padaju tek tako. Ta borba je bila neophodna.

Šta ti znaš o tim stvarima. Nisi se ni rodio u vreme Aljendea. Bio si derište tih godina.

Mnogo puta sam čuo tu rečenicu. Čak se nisi ni rodio tada. Ovog puta, međutim, ne boli me. Na neki način mi je smešna. Odjednom

me majka pita, kao da ima veze s našom pričom:

Da li ti se sviđa Karla Gvelfenbejn?

Ne znam šta da odgovorim. Kažem da ne. Ne sviđaju mi se takve knjige, taj tip knjiga ne volim, kažem.

Pa dobro, ne volimo isti tip knjiga. Meni se dopao njen roman *Naličje duše*. Poistovetila sam se s ličnostima, dirnuo me je.

Kako je moguće da si se poistovetila s ličnostima koje pripadaju drugoj društvenoj klasi, s konfliktima i razdorima koji nisu, niti mogu biti konflikti tvog života, mama?

Govorim ozbiljno, veoma ozbiljno. Osećam da ne bi trebalo da govorim tako ozbiljno. Ne vredi. Ništa neću rešiti prebacujući prošlost mojim roditeljima. Ništa neću dobiti uzimajući mami pravo da slobodno razmišlja o nekoj knjizi. Ona me gleda s mešavinom ljutnje i sažaljenja. Gleda me pomalo neprijatno.

Grešiš, kaže mi, slažem se da to verovatno nije moja društvena klasa, ali su se društvene klase mnogo promenile, svi to kažu. I čitajući taj roman osetila sam da to jesu, da su to bili moji problemi. Razumem da ti smeta to što kažem, ali morao bi biti mnogo tolerantniji.

Rekao sam samo da mi se ne dopada taj roman. I da je čudno da se poistovećuješ s ličnostima iz druge društvene klase.

A Klaudija?

Šta Klaudija.

Da li je Klaudija iz tvoje društvene klase? Kojoj ti društvenoj klasi sada pripadaš? Ona je živela u Maipuu, ali ona nije odatle. Ona izgleda prefinjenija od tebe. Ti takođe izgledaš prefinjeniji od nas. Niko ne bi rekao da si moj sin.

Izvini, kaže mama i pre nego što mogu da odgovorim na to pitanje na koje, u svakom slučaju, ne bih znao da odgovorim. Sipa mi još matea i pali na istom plamenu dve cigarete. Pušićemo ovde, unutra, iako se tvom ocu to ne sviđa. Dodaje mi jednu cigaretu.

Nisi ti kriv, kaže mi. Otišao si od kuće veoma mlad, sa dvadeset i dve godine.

Dvadeset, mama.

Dvadeset ili dvadeset i dve, isto je. Veoma mlad. Ponekad mislim kakav bi život bio da si ostao kod kuće. Neki su ostali. Momak lopov,

na primer. Ostao je ovde i postao lopov. Drugi su ostali, takođe, i sada su inženjeri. Takav je život: postaneš lopov ili inženjer jednog dana. No ja nisam sasvim sigurna šta si ti postao.

Ni ja ne znam u šta se pretvorio moj otac, kažem nehotice.

Tvoj otac je oduvek bio čovek koji voli svoju porodicu. Takav je bio, takav je i ostao.

I kakav bi nam bio život da sam ostao, mama?

Ne znam.

Bio bi gori, odgovaram.

Majka se slaže. Možda je dobro što smo udaljeni, kaže. Sviđa mi se kakav si. Sviđa mi se što braniš svoje stavove. I sviđa mi se ova devojka, Klaudija, za tebe, iako nije iz tvog miljea.

Gasi cigaretu pažljivo i pere pepeljaru pre nego što ode da legne. Ostajem pušeći u dnevnoj sobi još malo. Otvaram vrata i sedam na prag. Želim da vidim noć, da nađem mesec i da završim viski koji sam upravo sebi sipao. Naslanjam se na auto svojih roditelja, novi kamionet marke hundai. Uključuje se alarm, tata ustaje. Dirljivo mi je da ga vidim u pidžami. Pita me da li sam pijan. Malo, odgovaram tiho, samo malo.

Veoma je kasno, pet ujutru. Idem u sobu. Klaudija spava, ležem pored nje i vrtim se želeći da je probudim. Nije samo malo: strašno sam pijan. Potpuni je mrak, ali ja osećam njen pogled na mom čelu, na grudima. Ona me grli, ujedem je za rame. Ne možemo propustiti priliku da vodimo ljubav u kući tvojih roditelja, kaže mi. Njeno telo se njiše u tami, dok sviće.

U osam ujutru odlučujemo da krenemo. Idem u maminu i tatinu sobu da se pozdravim. Gledam ih kako zagrljeni spavaju. Prizor na mene ostavlja snažan utisak. Osećam stid, radost i zbunjenost. Pomislim da su lep preživeli par jednog izgubljenog sveta, jednog nemogućeg sveta. Otac se budi i kaže da ga sačekam. Hoće da mi da nekoliko svojih starih košulja. Ima ih šest, ne izgledaju stare, predosećam da su mi male, ali ih u svakom slučaju uzimam.

Vraćamo se kući kao da se vraćamo iz rata koji još nije završen. Postali smo dezerteri, pomislim. Postali smo dopisnici, turisti. Mislim da smo upravo to: turisti koji su jednom došli s rančevima, fotoaparatom i beležnicama, spremni da provedu mnogo vremena umarajući svoje oči koje gledaju netremice, ali koje neočekivano odlučuju da se vrate i, dok se vraćaju, uzdišu dugo, s olakšanjem.

S dubokim, ali prolaznim olakšanjem. Jer u tom osećanju ima i nevinosti i krivice iako ne možemo, iako ne umemo da govorimo o nevinosti i krivici, posvećujemo dane prolasku kroz dugu listu u kojoj je nabrojano ono što nismo znali kad smo bili deca. Kao da prisustvujemo nekom zločinu. Nismo ga počinili, samo smo tuda prolazili, ali smo pobjegli znajući da će nas okriviti ako nas tu nađu. Verujemo da smo nevin, verujemo da smo krivi: ne znamo šta smo.

Kod kuće Klaudija gleda košulje koje mi je otac poklonio. Godinama nisam imala ništa od odeće, kaže iznenada: prvo sam nosila Himenine stare stvari, a kasnije mamine haljine. Kad je ona umrla, nas dve smo se svađale do poslednje krpice i sada pomislim da se baš tada naš odnos definitivno pokvario. Očeva odela pak i dalje stoje u sobi, u ormaru, netaknuta, kaže.

Mesecima sam očeve košulje držao u fioci. U međuvremenu se mnogo toga dogodilo. U međuvremenu je Klaudija otišla, a ja sam počeo da pišem ovu knjigu.

Gledam sada te košulje, raširene po krevetu. Jedna mi se posebno dopada, petrolejplave boje. Upravo je probam, definitivno mi je mala. Gledam se u ogledalu i mislim da bi odeća naših roditelja uvek trebalo da nam ostane prevelika. Pomislim, takođe, da mi je to strahovito važno: očevo odelo; ponekad je neophodno da nosimo odeću svojih roditelja i da se dugo gledamo u ogledalu.

Nikad nismo iskreno razgovarali o putovanju u Maipu. Mnogo puta sam pozeleo da saznam šta je Klaudija osećala, zašto je htela da tamo prespavamo, ali svaki put kad bih je pitao, ona je izvrđavala ili odgovarala šturo, frazama. Onda su nastupili neki dugi dani tišine. Klaudija je izgledala povučena u sebe, prezauzeta i pomalo napeta. Nisam se smeo iznenaditi kad mi je saopštila svoju odluku. Verovatno je čekala rasplet, verovatno i nije bio moguć drugačiji rasplet.

Videla sam opet Himenu, rekla je veselo. Još nije pristajala da prodaju kuću, ali su izgladile odnose i za Klaudiju je to bilo mnogo važnije od samog nasledstva. Pričala mi je kako su satima razgovarale bez ikakvih naznaka neprijateljstva. Odavno sam, pre mnogo godina, rekla je kasnije, menjajući boju glasa tako da me zaboli, shvatila da želim normalan život. Da iznad svega želim da budem smirena. Već sam proživela emocije, sve emocije. Želim miran, jednostavan život. Život sa šetnjama po parku.

Razmišljao sam o toj napola slučajnoj, nehotičnoj rečenici: život sa šetnjama po parku. Pomislio sam, takođe, da je moj život, na neki način, život sa šetnjama po parku. Ali sam shvatio šta je ona želela da kaže. Tražila je svoj vlastiti predeo, neki novi park. Život u kome više neće biti ničija ćerka, ni sestra. Navaljivao sam, ne znam zašto, ne znam čemu. Na ovom putovanju povratila si i osnažila prošlost, rekao sam.

Ne znam da li je tako. Ali sam ga iskoristila da ti pričam o prošlosti. Vratila sam se u detinjstvo na putovanju koje mi je možda bilo neophodno. No nije dobro da se lažemo. Kad smo bili deca, ti si pratio mog oca zato što si želeo da budeš sa mnom. Sada je to nebitno. Slušao si me samo da bi bio sa mnom, da bi me gledao. Znam da ti je moja priča važna, ali ti je još važnija tvoja vlastita priča.

Pomislio sam da je gruba, da je nepravедna. Otišla je baš predaleko. Odjednom sam osetio srdžbu, čak i nagoveštaje osvetoljubivosti. Zaista si sujetna, rekao sam.

Da, odgovorila je. I ti si, takođe. Želiš da te podržavam, da mislim isto kao ti, kao dvoje tinejdžera koji insistiraju na sličnostima da bi ostali zajedno, i prelaze preko svojih stavova i lažu.

Dobio sam udarac, verovatno zaslužen. Shvatio sam, ideš, rekao sam. Santjago je jači od tebe. A Čileom, ovom posranom zemljom, vladace moćnik koji će imati puna usta priče u čast obeležavanja dva veka.

Ne idem zbog toga, rekla je odsečno.

Ideš, jer si zaljubljena, uzvratio sam kao da rešavam zagonetku. Pomislio sam na njenog momka Argentinca kao i na Estebana, plavokosog mladića koji je onda u Maipuu bio uz nju. Nikada je nisam pitao da li je on bio njen momak. Hteo sam sada da je pitam, u pogrešno vreme, nespretno i detinjasto. No pre i nego što sam uspeo išta da kažem, ona je odgovorila naglašavajući: nisam zaljubljena ni u koga drugog. Dok je polako srkala kafu, mislila je šta da odgovori. Nisam ni u koga zaljubljena, zaista. Ako sam u nešto sigurna to je da nisam zaljubljena ni u koga.

No možda je bolje da u to veruješ, dodala je nedefinisanim tonom. Lakše je to tako prihvatiti. Bolje je misliti da je sve ovo bila jedna ljubavna priča.

IV. Dobro smo

Napokon je ovog popodneva Eme prihvatila da pogleda rukopis. Nije želela da joj čitam naglas, kao pre. Htela je da joj odštampam strane, pokrila se čaršavom da bi čitala u krevetu, neočekivano je međutim promenila plan i počela da se oblači. Više volim da idem svojoj kući, rekla je. Dugo sam ovde, hoću večeras da spavam u svom krevetu.

Sada je zamišljam kako čita u svojoj kući u koju me nikada nije pozvala. U krevetu koji nikad nisam video. Moj krevet je i njen, zajedno smo ga izabrali. I čaršave, prekrivač, jorgan. Rekao sam joj to pre nego što je otišla, ali nisam očekivao nikakav odgovor: da bi ovo valjalo, rekla je, ne smeš gubiti iz vida da smo se tek upoznali. Da nikada ranije ništa nismo delili.

Bio sam pod utiskom nategnute uzdržanosti njenog glasa. Govorila je kao da se obraća čoveku u samoposluži koji nepravedno hoće preko reda. Svima nam se žuri, gospodine. Budite strpljivi, sačekajte svoj red.

Onda ja, sentimentalno, civilizovano čekam svoj red.

*

Sa dvadeset godina sam, napustivši roditeljsku kuću, izvesno vreme radio brojeći automobile. Bio je to jednostavan i slabo plaćen posao, ali sam na neki način voleo da stojim na zadatoj raskrsnici i da u formular upisujem koliko automobila, kamiona, autobusa prolazi raskrsnicom svakog sata. Posebno sam voleo da radim u noćnoj smeni, iako mi se ponekad strašno spavalo i sigurno je ceo prizor bio krajnje apsurdan: zamišljeni mladić velikih podočnjaka, stoji na uglu Vikunje Mekene ne čekajući nikog i gledajući ispod oka svoje vršnjake koji se prave važni vraćajući se pijani kući.

Noć je, i pišem. To je, otprilike, sada moj posao. Dok pišem, prolaze automobili kroz Aveniju Ećenike i ponekad zabavljajući se krenem da

ih brojim. U poslednjih deset minuta prošlo je četrnaest automobila, tri kamiona i jedan motor. Ne uspevam da ustanovim da li skreću na sledećem uglu ili nastavljaju pravo. Nejasno i melanholično razmišljam da bih to voleo da znam.

Mislim na stari pežo 404. Moj otac je obično preko vikenda, popodne, popravljao pežo, mada nas, zaista, nikada nije izneverio - otac je govorio s ljubavlju koju samo muškarci mogu imati prema automobilima, da se dobro vladao, da mu nije zadavao probleme iako je on život proveo doterujući ga, menjajući svećice ili čitajući do kasno neko poglavlje iz Enciklopedije automobila. Nikada nisam video nekog tako predanog čitanju kao što je bio moj otac tih noći.

Izgledalo mi je smešno da neko toliko vremena posvećuje automobilu. Uostalom i ja sam morao da mu pomazem - moje pomaganje sastojalo se od beskrajno strpljivog čekanja dok mi on konačno ne kaže: dodaj mi francuski ključ. Onda sam morao da čekam da mi ga vrati i usput da slušam detaljna objašnjenja o mehanici koja me uopšte nije zanimala. Otkrio sam tada izvesno zadovoljstvo u pretvaranju da slušam oca ili neke druge odrasle. Potvrđivao sam klimanjem glave i suzdržavao smešak dok sam mislio o nečem drugom.

Pežoova sudbina je bila užasna. Neki stari kamion ga je vozeći u kontr smeru udario, a tata zamalo nije izgubio život. Još se sećam kad mi je pokazao trag koji mu je na grudima ostavio sigurnosni pojas. Govorio mi je tada o predostrožnosti i o važnosti pravila. Iznenada je otkopčao košulju da mi pokaže crvenu liniju precizno iscrtanu na njegovim tamnim prsima. Da nisam imao sigurnosni pojas poginuo bih, rekao mi je.

Od pežoa su ostali samo delovi koje je trebalo prodati na otpadu. Išao sam s ocem na otpad automobila. Od tada, kad god vidim pežo 404, setim se te neprijatne slike. I ožiljka, takođe, kad god bismo išli na plažu ili bazen. Nisam voleo da vidim oca u kupaćim gaćama. Nisam voleo da vidim brazdu ožiljka na njegovim grudima, njeno izlaganje pogledima, tu strašnu traku koja će zauvek ostati na njegovom telu.

*

Čudno je, glupo je težiti autentičnoj priči o nečemu, o nekome, o bilo kome, o sebi samom. To je, međutim, isto tako, neophodno.

Četiri je ujutru i ne mogu da spavam. Trpim nesanicu brojeći automobile i praveći nove rečenice po frižideru:

*Our perfect whisper
Another white prostitute
Understand strange picture
Almost black mouth
How imagine howl
Naked girl long rhythm*

Poslednji je veoma lepo ispao: naked girl long rhythm.

*

Stigao sam pola sata ranije, seo na terasu i naručio čašu vina. Želeo sam da čitam dok čekam Eme, ali je neka dečurlija sumanuto jurcala okolo i bilo mi je teško da se koncentrišem. Morali bi biti u školi, pomislio sam, i tek tada sam se setio da je subota. Onda sam video njihove majke za stolom u uglu kako se zabavljaju u laganom ćaskanju.

Kasnila je. Primetio sam da je napeta, jer mi je naširoko objašnjavala zašto je zakasnila, kao da nikada do tada nije kasnila. Pomislio sam da ne želi da priča o romanu. Onda sam je, bez daljnjeg okolišanja, upitao kako joj se dopao. Dugo je trebalo da se oglasi. Zamuckivala je. Pokušala je da se našali, ali ja nisam razumeo. Roman je dobar, rekla je napokon. Roman je.

Šta?

Kažem da je roman. Dopao mi se.

Ali nije završen.

Pa biće dobar kad ga završiš.

Hteo sam da je pitam za detalje, za neke pasuse, za neke ličnosti, no bilo je nemoguće, jer nam je jedna od žena za stolom iz ugla prišla i srdačno pozdravila Eme. Ja sam Pepi, rekla je i zagrlila je. Ne znam da li je rekla Pepi, ili Pepa, ili Pupa ili Papi, ali bio je tako neki nadimak u pitanju. Predstavila nam je svoju decu, najbučniju iz grupe. Eme je u tom trenutku mogla prekinuti razgovor, ali je htela da nastavi komentarišući sa starom drugaricom ogromnu slučajnost da se sretnu baš u tom restoranu. Meni se nije činila tako velika ta slučajnost. Pepi ili Pupa ili Papi živi u La Reini kao i Eme. Čudno je da se i ranije nisu sretale.

Bilo mi je loše. Pomislio sam da Eme namerno produžava razgovor. Bila je zahvalna zbog tog susreta, jer je mogla da odloži trenutak u kome je trebalo da dâ svoje iskreno mišljenje o rukopisu. Nakon toga se izvinila i rekla da mora da ide. Vratio sam se kući nezadovoljan i ljut. Pokušao sam da nastavim da pišem, ali nisam mogao.

*

Kao dečak sam voleo reč *apagon* - nestanak struje. Majka bi nas tražila i vodila u dnevnu sobu. Ranije se živelo bez struje, govorila je dok je palila sveće. Bilo mi je teško da zamislim život bez lusteri i bez prekidača za struju na zidovima.

U tim noćima su nas puštali da ostanemo duže s njima i majka nam je obično pričala vic o neugašenoj sveći. Bio je to dug i dosadan vic, ali nam se mnogo dopadao: u jednoj kući pokušavali su da ugase sveću pre odlaska na spavanje, ali su svi u porodici imali iskrivljena usta. Na kraju je baba, koja je takođe imala kriva usta, ugasila sveću s dva prsta ovlažena pljuvačkom.

Otac se takođe smejaov vicu. Bili su s nama da se ne bismo plašili. Mada se mi nismo plašili. Oni su, međutim, bili puni strahova.

O tome želim da pričam. O takvim sećanjima.

*

Danas me je zvao moj prijatelj Pablo da mi pročita rečenicu iz jedne knjige Tima O'Brajena: „Ono što se lepi za sećanje jesu mali neobični fragmenti bez početka i kraja.”

Beskrajno dugo sam razmišljao o tome, nisam ni spavao. Zaista je tako. Prevažodno se sećamo zvuka u slikama sećanja. A ponekad, dok pišemo, uklanjamo sve kao da tako samo napredujemo prema onome čemu stremimo. A morali bismo jednostavno opisivati te zvukove, te mrlje u sećanju. Nasumično odabirati, ništa više. Zato, na kraju, lažemo toliko. Zato je jedna knjiga uvek naličje jedne druge ogromne i posebne knjige. Jedne nečitljive i autentične knjige koju prevodimo, koju izneveravamo naviknuti da stvaramo prozu koja dobro prolazi.

Mislim na prelepi početak *Dana jedne obitelji* Natalije Ginzburg: „Sve ličnosti, mesta, događaji, koji se pojavljuju u ovoj knjizi realni su. Ništa nije fiktivno. Kad god bih izmislila nešto, što dolazi od mojih romansijerskih navika, bila sam prinuđena da to uništim.” Trebalo je biti spreman za tako nešto. Ili jednostavno ćutati.

*

U Las Kruses uživam na praznoj plaži sa Eme.

Jutros sam ležeći na pesku čitao *Obećanje u zoru* Romena Garija, roman u kojem stoji ovaj precizni i prikladni pasus: „Ne umem da govorim o moru. Jedino što znam jeste da me istog časa oslobađa svih stega. Kad god ga gledam, osećam se kao srećni davljenik.”

Ni ja ne umem da govorim o moru, iako je, verovatno, more bilo moj prvi pejzaž u životu. Kad sam imao jedva dva meseca, moj otac je prihvatio posao u Valparaisu i na brdu Sero Alegre proveli smo tri godine. No, moje prvo sećanje na more je iz mnogo kasnijeg perioda, možda kad sam imao šest godina, i kad smo uveliko živeli u

Maipuu. Sećam se da sam mislio, začuđen i ushićen, da je more bezgraničan prostor, da je prostor koji se širi beskrajno daleko, prostor koji nema kraja.

Maločas sam pokušao da napišem pesmu s naslovom „Srećni davljenici“. Nisam uspeo.

*

Vraćamo se autom koji je Eme pozajmila. Vozio sam tako obazrivo da mi se činilo da sam je skoro doveo do očaja. Onda sam je, prvi put, ispratio kući. Bio sam pod utiskom te posete i njenih stvari raspoređenih na drugačiji način. Izmireno. Ne znam da li bih voleo da spavam s njom tu. Uporno sam se trudio da zapamtim svaki detalj.

Ujutru smo pili čaj s njenim prijateljicama. Kuća je bila upravo onakva kakvu mi je Eme opisala. To je u stvari bio ogroman atelje. Dok Eme crta, njene prijateljice - nekoliko puta im se obratila po imenu, ali ja ne mogu da se setim njihovih imena - šiju i prave druge ručne radove.

Baš kad sam nameravao da krenem, Eme me je pitala pišem li. Nisam znao šta da odgovorim.

U svakom slučaju, sinoć sam napisao ove stihove:

*Bolje je da se ne pojaviš ni u čijoj knjizi
Jer rečenice ne žele da nas zaštite
Život bez muzike i bez reči je
Kao nebo bez oblaka, iznad nas.*

Ne ide mi ni proza, ispada čudna. Nema dušu, ne pronalazim humor. Ali mi naviru neki stihovi i naprečac se predajem navali tog ritma. Izmeštam stihove, potvrđujem i odstupam od ritma, provodim sate radeći na pesmi. Čitam glasno:

*Bolje je da se ne pojaviš ni u čijoj knjizi
Jer rečenice neće da nas zaštite
Život bez muzike i bez reči
Kao nebo bez oblaka iznad nas
Ne znaš da li se vraćaju ili odlaze
Oblaci koji toliko puta menjaju
Oblik i izgleda kao da i dalje
Nastanjujemo mesto koje smo napustili
Kad nismo znali imena
drveća
Kad nismo znali imena
ptica
Kada je strah bio strah i nije bilo
Straha od ljubavi
Ni straha od straha
A bol je bio beskonačna knjiga
Kuju smo katkad prelistavali u slučaju
Da se naša imena pojave naposletku.*

*

Sanjao sam da pijan igram uz pesmu „Voz za zaborav” grupe Los Angeles Negros. Iznenada se pojavila i Alehandra Kostamanja - mnogo si pijan, rekla je, bolje je da te vodim kući, kaži mi adresu. Ja sam je, međutim, zaboravio i, nastavljajući da igram, pokušavao sam da je se setim. U snu sam pio pisko s koka-kolom; u snu mi se dopadao pisko s koka-kolom.

Alehandra je igrala sa mnom, ali je to pre bilo pridržavanje; sramno sam teturao boreći se da ne padnem nasred podijuma za igranje. Ali ne na podijumu diskoteke već nečije dnevne sobe.

Mi nismo prijatelji, govorio sam Alehandri u snu. Zašto mi pomažeš ako nismo prijatelji.

Zato što smo prijatelji, odgovorila je ona. Sanjaš i u snu misliš da nismo. Ali mi jesmo prijatelji. Pokušaj da se probudiš, govorila je. Uprkos mojim nastojanjima da se probudim i dalje sam sanjao i već sam postajao očajan.

Najzad sam se probudio. Eme je spavala pored mene. Prepoznao sam na televiziji scenu iz filma *Čunking Ekspres*. Pomislio sam kako je nezamislivo da smo zaspali gledajući tako dobar film kao što je *Čunking Ekspres*.

Pozvao sam Alehandru, i ispričao joj san, smejala se. Sviđa mi se *Voz za zaborav*, rekla je. I meni, takođe, ali mi se još više sviđa *Kralj i ja*, odgovorio sam. Pitala me je kako idu stvari s Eme. Ne znam, odgovorio sam mehanički. No, iskreno, mislim i sada: zaista ne znam.

*

I bol i sreća jave se pri napuštanju jedne knjige. Bar se meni tako dešava: prvo prolazim kroz melodramu zbog toliko noći izgubljenih u beskorisnoj strasti. A potom, kako prolaze dani, preovlađuje lagan i povoljan vetar. Iznova se osećamo prijatno u sobi u kojoj pišemo bez velikih planova i preciznih namera.

Napuštamo jednu knjigu kad shvatimo da nije za nas. Od tolike želje da je pročitamo poverovali smo da je poželjno da je napišemo. Umorili smo se čekajući da neko drugi napiše knjigu koju želimo da čitamo.

Ne mislim, međutim, da napustim ovaj roman. Eme ćuti i njeno me ćutanje boli, ali ga razumem. Naterao sam je da pročita rukopis, a sada želim da je nateram i da ga prihvati. I teret zbog njenog mogućeg neprihvatanja dovodi me do toga da poželim da ga nikada nisam ni napisao ili da ga ostavim. Ipak ne. Neću ga ostaviti.

*

Planiram da ručam s roditeljima, ali gubim volju pri pomisli da ću ih gledati kako se raduju Pinjerinoj pobjedi. Zovem ih da javim da neću glasati. Slušam veoma lepe numere u autobusu, no odjedanput mi se muzika, bilo kakva muzika čini nepodnošljivom. Držim svoje slušalice i vraćam se čitanju *Obećanja u zoru*. Ostajem prikovan za rečenicu: „Umesto da urlam, pišem knjige.”

Glasam s osećanjem tegobe, s nevericom. Znam da će Sebastijan Pinjera pobediti u prvom krugu, a i u drugom, sigurno. Čini mi se užasno. Već se primećuje da smo izgubili pamćenje. Predaćemo prostodušno i ravnodušno zemlju Pinjeri i Opusu Dei i Hristovim legionarima.

Nakon glasanja zovem svog prijatelja Dijega. Dugo ga čekam sedeći na travi, na trgu, blizu bazena. Hodamo do Zavetnog hrama Maipu, prolazimo pored mesta gde je nekada bio supermarket Toki. Dijego je iz Ikikea, ali već deset godina živi u Maipuu. Mesara i poslastičarnica su bile dobre, kažem mu, opisujući detaljno supermarket. On me učtivo sluša, ali verovatno misli da su moja interesovanja apsurdna, jer su svi supermarketi isti.

Nikada nisam bio u Hramu, kaže Dijego. Ulazimo usred jedne od mnogobrojnih nedeljnih misa. Nema mnogo ljudi. Sedamo blizu oltara. Gledam zastavice, brojim ih. Zatim sedamo na stepenice na ulazu, misa se čuje preko razglasa i napolju, pričamo dok se neka dečurlija igra loptom i svaki čas je bacaju prema nama. Trudim se da im je uvek vratim, ali je iznenada jedan od njih tako jako šutnuo loptu da je pogodio Dijega tačno u lice. Čekamo da se deca izvine ili da se bar nasmeše u znak izvinjenja. Nisu se izvinili. Držim loptu, oni prilaze i otimaju mi loptu iz ruku. Ljut sam. Imam želju da ih izgrdim. Želju da ih ja vaspitam.

Razgovaramo o Maipuu, o čileanskoj ideji *vilje*, naselja, tako drugačijoj od argentinske ili španske. Bila je san srednje klase, ali one srednje klase bez korena i tradicije. Pitam ga da li se seća televizijske serije na Kanalu 13, koja se zvala *Naselje Napoli*. Dijego se ne seća. Ponekad zaboravim da je mnogo mlađi od mene.

Razgovaramo o mom romanu, ali i o Dijegovom romanu koji je nedavno izašao i koji sam čitao pre nekoliko sedmica. Kažem mu da

mi se dopao i pokušavam da mu precizno objasnim zašto. Posebno se zadržavam na jednoj sceni iz knjige. Glavni junak putuje s ocem u Buenos Ajres i traži od oca da mu kupi knjigu. Otac mu kupuje knjigu i onda kao da želi da je proceni, otvara je i kaže „izdržljiva je”.

To nisi izmislio, kažem mu - takve stvari se ne izmišljaju. Dijego se smeje i vrti glavom kao da igra uz hevi metal muziku. Ne nisam izmislio, odgovara.

Kasnije odlazimo kod Dijega, u stan u Južnom bulevaru, u kome živi s majkom. Ona se zove Sintija. Komentarišemo rezultat glasanja koji su u ovo doba večeri već očigledni. Drugi krug s ogromnom prednošću za Pinjeru.

Dijego priprema avokado dodajući mu ulje. Kažem da je ulje nepotrebno. Otac me je uvek zbog toga grdio, kaže i smeje se. Tvoj otac je bar što se toga tiče imao pravo, dodajem i smejem se.

*

Mislila sam da se šališ kad si rekao da pišeš o meni, rekla je Eme u restoranu. Gledala me je ispitivački, kao da me vidi prvi put. Osetio sam da je s pažnjom birala reči. Spremala se da priča. Ali je zastala osmehujući se.

Otišli smo da jedemo suši na staro mesto. Porudžbina je toliko kasnila da sam se setio scene s ručkom kad sam bilo mali - i našeg očaja što smo otišli pošto su jela poslužena. Baš je kao u romanu, krenuo sam da joj pričam, ali me je ona gledala bez imalo interesovanja. Sada bih rekao da me je gledala sažaljivo. Pomislio sam da je počelo ono čekanje u kome je moguće govoriti jedino o čekanju. Ona je, međutim, promenila temu razgovora dobro smišljenom drugačijom bojom glasa, koju je sigurno tih dana dugo uvežbavala.

Ja se nisam toliko promenila. Nisi ni ti. Pre nekoliko nedelja rekla sam ti da bi trebalo da se pretvaramo da smo se tek upoznali. Nisam sigurna šta sam time htela da kažem. Mislim da smo se svih ovih meseci smejali onome kakvi smo bili. Ali to je budalaština. I dalje

smo isti kakvi smo bili. Sada sve razumemo. Ali znamo malo. Znamo manje nego pre - to je dobro, rekao sam, bojažljivo: bolje je ne znati, ne čekati ništa više.

Ne. To nije dobro. Bilo bi dobro da je zaista tako. Želimo da ostanemo zajedno i čak smo spremni da lažemo. Nismo se u tolikoj meri promenili da bismo mogli ponovo da budemo zajedno. I ja se pitam da li ćemo se promeniti.

Shvatio sam šta sleduje i pripremio sam se. U svađama sam se obično ja povlačio s izvesnim optimizmom, a ona je sklanjala lice i zatvarala telo da bi me odgurnula. Uvek ću se sećati jedne bolne noći od pre nekoliko godina: usred prepirke počeli smo da se ljubimo, ona se popela na mene i, baš kad sam hteo da uđem u nju, potpuno se zatvorila, nemoćna da kontroliše gnev koji je osećala.

Iznenada i neočekivano, Eme je počela da govori o romanu. Svideo joj se, ali dok je čitala nije mogla da pobegne od dvosmislenog, protivurečnog osećanja. Ispričao si moju priču, rekla je, i trebalo bi da sam ti zahvalna, ali nisam, volela bih da moju priču niko ne priča. Objasnio sam joj da to nije doslovno njen život, da sam samo uzeo neke slike, koristio neka naša zajednička sećanja. Nemoj da tražiš izvinjenje: sakrio si nekoliko novčanica u slamaricu, ali si, opet, opljačkao banku, rekla mi je. Ova rečenica mi je izgledala glupa i vulgarna.

Suši je napokon stigao. Fokusirao sam se na losos sašimi - jeo sam halapljivo, umakao svako parče u mnogo sojinog sosa dok su mi usta gorela od listića đumbira i velike količine vasabija. Izgledalo je apsurdno, kao da sam želeo sam sebe da kaznim razmišljajući koliko sam voleo tu ženu, potpunom, prefinjenom ljubavlju, a ne nekom banalnom, hladnom, otrcanom. Eme za mene nije bila navika, porok koji se teško napušta. U tom momentu, međutim, više nisam bio spreman da se i dalje borim.

Pojeo sam suši, sve parčiće namenjene meni, ali takođe i njoj i, kad je pladanj ostao prazan, Eme je grubo rekla da prekinemo ovde. Uto je stigao šef sale i nadugačko počeo da se izvinjava, ali nijedno od nas nije htelo da ga sluša. Ponudio nam je kafu ili desert na račun kuće da bi kompenzovali naše čekanje. Slušali smo ga odsutni.

Odgovarali mehanički da nije važno, da ne brine. I otišli smo, svako svojim putem.

Kod kuće sam razmišljao o Eminim rečima. Bila je u pravu. Zaista znamo malo. I ranije jesmo znali više, jer smo bili puni ubeđenja, principa, pravila. I voleli smo ta pravila. Jedino što smo istinski voleli bila je ta šaka apsurdnih pravila. A sada sve razumemo. Sve, posebno, poraz.

Alone again (naturally). Najviše me boli ovo, *naturally*. Dakle, ti i ja odlazimo svako svojim putem.

*

Pre nekoliko dana Eme je ostavila kutiju za mene, kod komšija. Tek sam se danas usudio da je otvorim. U njoj su bila dva prsluka, jedan šal, i moji filmovi Kaurismakija i Vesa Andersona, ce-deovi Toma Vejtsa i Vu-Tang Klana i nekoliko knjiga koje sam joj poslednjih meseci pozajmljivao. Među tim stvarima nalazio se i primerak Tanizakijeve *Pohvale senci*, koji sam joj poklonio pre nekoliko godina. Ne znam da li ga je stavila u kutiju iz nepažnje ili bezdušnosti.

Nikad mi nije rekla da li ga je pročitala, zbog čega me je posebno iznenadio trag debelog žutog markera u knjizi. Obično sam je zbog toga zadirkivao: njene knjige su bile ružne posle čitanja kao posle boja. Reklo bi se da je čitala s nespokojstvom, zebnjom onoga ko pamti datume za ispit, mada nije bilo tako, jednostavno je bila naviknuta da na taj način podvlači rečenice koje su joj se dopadale.

Govorim u prošlom vremenu o Eme. Lako je i tužno: više je nema. Ali bih morao da naučim i o sebi da govorim u prošlom vremenu.

*

Vratio sam se romanu. Pokušavam da izmenim šta bilo. Prvo lice stavljam u treće a treće u prvo, čak i u drugo.

Približavam i udaljujem naratora. Ali ne napredujem. Neću ni napredovati. Menjam i mesta događaja. Brišem. Brišem mnogo. Dvadeset, trideset strana. Zaboravljam na ovu knjigu. Polako se napijam, a onda zaspim.

A potom, kad se probudim, pišem stihove i otkrivam da je to prava stvar: sećati se slika u njihovoj potpunosti, bez uklapanja mesta radnje, bez velikog scenarija. Dostići neku autentičnu muziku. Ništa od romana, ništa od objašnjenja i izvinjenja.

Isprobavam sve da brišem i puštam da preovladaju ovaj ritam, ove reči:

*Sto izgoreo u vatri
Ožiljci po očevom telu
Munjevito poverenje u ruševine
Rečenice na zidu detinjstva
Šum mojih prstiju dok oklevaju
Tvoja odeća u fioci neke druge kuće
Neuništivi zvuk automobila
Topla nada da ćeš se vratiti
Rasplinulo sećanje koje ne prolazi
I duboka ubeđenost u očekivanju
Da niko neće na našem licu prepoznati
Lice koje smo odavno izgubili.*

*

Nedeljama nisam pisao u ovom dnevniku. Celo leto, skoro.

Bio sam budan, pribran, slušajući Medžik Filds kad je počeo zemljotres. Seo sam na prag i smireno i neobično spokojno pomislio da je smak sveta. Traje dugo, takođe sam pomislio. Uspeo sam mnogo puta to da pomislim: traje dugo.

Kad je, napokon, zemljotres prestao, prišao sam komšijama, bračnom paru i njihovoj maloj devojčici koji su stajali zagrljeni drhteći. Kako ste, pitao sam ih. Dobro, odgovorio je komšija, malo uplašeni, ništa više - a kako ste vi, pitao me je. Iznenaden sam odgovorio: dobro smo i mi.

Već dve godine tu živim sam i komšija to još nije primetio, pomislio sam. Pomislio sam, takođe, da sam sada ja bio usamljeni komšija, sada sam ja Raul, u stvari Roberto. Setio sam se tada romana. Poverovao sam uspaničen da će se priča ovako završiti: s onom kućom u Maipuu, razrušenom kućom iz mog detinjstva. Šta me je navelo da pripovedam o zemljotresu 1985? Nisam znao, ne znam ni sada. Znam, međutim, da sam u toku te daleke noći prvi put razmišljao o smrti.

Smrt je tada bila nevidljiva, za mene i decu poput mene, što su izlazila i trčala bez straha onim imaginarnim ulicama, sklonjena na sigurno od istorije. U noći zemljotresa prvi put sam pomislio da se sve može urušiti. Sada sam siguran da je to dobro znati. Da je neophodno svakog trenutka biti svestan toga.

Posle pet sati ujutru izašao sam da prođem po kraju. Hodao sam prilično sporo snalazeći se zahvaljujući noćnim lampionima koji su bili razbacani od zemlje do krošnji drveća i farovima automobila koji su sve više ispunjavali prostor. Deca su spavala ili pokušavala da spavaju smeštena na trotoarima. Od ugla do ugla nečiji glas uveravao je ostale, kao određena mantra: dobro smo, dobro smo.

Pustio sam radio na mobilnom. Vesti su još uvek bile šture. Započeli su popis mrtvih. Spikeri su okolišali, čak je jedan rekao smešnu i neprikladnu rečenicu: ovo je definitivno bio zemljotres.

Stigavši najzad do kuće, stajao sam ispred nje, iščekujući bilo kakav znak. Iznenada sam čuo njen glas: Eme je razgovarala s prijateljicama, činilo mi se da su pušile u dvorištu. Krenuo sam da uđem, ali sam pomislio da mi je dovoljno da čujem da je dobro i da je bezbedna. Osetio sam je tako blizu, na nekoliko koraka, ali sam smesta poželeo da odem. Dobro smo, pomislio sam ozaren čudnom srećom.

Vratio sam se kući kad je svanulo. Bio sam pod utiskom prizora koji sam unutra zatekao. Nekoliko dana ranije složio sam sve knjige.

Sada je to bila rasturena gomila na podu. Bilo je i razbijenih tanjira i dva prozora polupana. Kuća je međutim ostala čitava.

Pomislio sam da odmah krenem u Maipu, ali sam nešto malo pre devet sati razgovarao s majkom. Dobro smo, rekla je, i insistirala da ne krećem da ih vidim, jer je veoma opasno i kretanje nije preporučljivo. Ostani kod kuće i slaži knjige, rekla je. Ne brini se za nas.

Ipak idem. Videću ih sutra rano, biću uz njih.

Kasno je. Pišem. Grad se oporavlja i postepeno dobija živost uobičajene gradske noći na kraju leta. Snažno i iskreno razmišljam o bolu. Mislim na ljude koji su danas izgubili život na jugu. Mislim na mrtve od juče i one sutra. I na ovaj čudan, smeran i gord, neophodan i nepotreban posao, da život provedeš posmatrajući i pišući.

Posle pežoa 404 moj otac je imao 504 svetloplave boje a kasnije 505 metalize. Nijedan od tih modela više ne prolazi bulevarom.

Posmatram automobile, brojim ih. Zatiče me pomisao da na zadnjim sedištima u njima sede pospana deca i da će se svako od njih jednog dana setiti starog auta u kojem se nekad davno vozilo sa roditeljima.

Santjago. Februar 2010.

1 Prema: Gustave Flaubert, *Gospoda Bovary*, s francuskog preveo Josip Matijaš, ABC naklada, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1994.

2 El hijo unico sera el mayor de sus hermanos/Y en su orfandad algo tiene de eso/Que se entiende por la palabra mayor/Como tambien ellos hubieran muerto/sus imposibles hermanos menores.

Table of Contents

[I. Sporedne ličnosti](#)

[II. Književnost roditelja](#)

[III. Književnost sinova i kćeri](#)

[IV. Dobro smo](#)